Stenogrammid

XIV Riigikogu, I Istungjärk, täiskogu korraline istung

Teisipäev, 04.06.2019, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine
1. 10:01 Riigikogu otsuse "Sihtasutuse Keskkonnainvesteeringute Keskus nõukogu liikmete tagasikutsumine ja uute liikmete nimetamine" eelnõu (23 OE) esimene lugemine
2. 10:10 Riigikohtu esimehe ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta
3. 11:51 Põhja-Makedoonia Vabariigi ühinemist käsitleva Põhja-Atlandi lepingu protokolli heakskiitmise seaduse eelnõu (26 SE) esimene lugemine

10:00 Istungi rakendamine

10:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Tere hommikust, austatud kolleegid! Alustame Riigikogu täiskogu I istungjärgu 8. töönädala teisipäevast istungit. Alustuseks on võimalik anda üle eelnõusid ja arupärimisi. Eelnõude ja arupärimiste üleandmise soovi Riigikogu liikmetel ei ole. Teeme kohaloleku kontrolli.

Kohaloleku kontroll

Kohalolijaks registreeris ennast 81 Riigikogu liiget, puudub 20.

---

1. 10:01 Riigikogu otsuse "Sihtasutuse Keskkonnainvesteeringute Keskus nõukogu liikmete tagasikutsumine ja uute liikmete nimetamine" eelnõu (23 OE) esimene lugemine

10:01 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Läheme tänaste päevakorrapunktide menetlemise juurde. Päevakorras on kolm punkti. Esiteks, keskkonnakomisjoni esitatud Riigikogu otsuse "Sihtasutuse Keskkonnainvesteeringute Keskus nõukogu liikmete tagasikutsumine ja uute liikmete nimetamine" eelnõu 23 esimene lugemine. Ma lühidalt tutvustan selle menetlemise korda. Kõigepealt on juhtivkomisjoni esindaja ettekanne (kuni 20 minutit), siis on võimalik ettekandjale esitada küsimusi, iga Riigikogu liige võib esitada ettekandjale ühe suulise küsimuse, seejärel on fraktsioonide esindajate läbirääkimised ja täna toimub ka lõpphääletus. Nii. Ma palun esimeses päevakorrapunktis ettekandjaks keskkonnakomisjoni liikme Riho Breiveli.

10:02 Riho Breivel

Lugupeetud juhataja! Head Riigikogu liikmed! Keskkonnatasude seaduse § 56 lõike 1 järgi nimetatakse SA Keskkonnainvesteeringute Keskus nõukogu liikmetest neli Riigikogu otsusega keskkonnakomisjoni ettepanekul. Kuna eelmise Riigikogu nimetatud liikmete volitused on lõppenud, tuleb nimetatud isikute asemel valida uued liikmed ja endised liikmed tagasi kutsuda. Võib-olla niipalju teadmiseks neile, kes ei ole selle teemaga veel kokku puutunud, et KIK, s.o see sihtasutus, tegeleb investeeringute ja raha jagamisega teatud objektidele, suures osas just keskkonnaobjektidele.
Komisjon on üheksaliikmeline ja neli liiget on meie määratud. Eelmises koosseisus – et oleks teada, kes seal olid – olid seal Siim Kiisler, Andres Metsoja, Valeri Korb, Jaanus Raidal, Tarmo Leppoja, Rein Randver, Rainer Vakra, Aivar Oruste ja Meelis Mälberg. Nüüd teeme ettepaneku neist neli välja vahetada. Keskkonnaminister on automaatselt selle nõukogu liige ja liikmeteks jäävad endiselt Jaanus Raidal, Tarmo Leppoja, Rein Randver ja Aivar Oruste. Seoses eelmise Riigikogu volituste lõppemisega

palus keskkonnakomisjon Riigikogu fraktsioonidel esitada oma kandidaat nõukogu liikme kohale. Esitati neli kandidaati: Merry Aart, Kalvi Kõva, Igor Kravtšenko ja Priit Sibul.
Riigikogu keskkonnakomisjon otsustas 13. mai istungil toimunud hääletuse tulemuste põhjal kutsuda KIK-i nõukogust tagasi Valeri Korb, Andres Metsoja, Meelis Mälberg ja Rainer Vakra. Samal koosolekul otsustati konsensuslikult, et SA KIK nõukogu uuteks liikmeteks nimetatakse Merry Aart, Igor Kravtšenko, Kalvi Kõva ja Priit Sibul. Keskkonnakomisjon esitas otsuse eelnõu Riigikogule 14. mail. Riigikogu keskkonnakomisjoni 27. mai istungil otsustas komisjon konsensuslikult, et tehakse ettepanek saata eelnõu täiskogu päevakorda tänaseks, s.o 4. juuniks. Aitäh!

10:06 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Lugupeetud ettekandja, teile on küsimusi. Kristen Michal, palun!

10:06 Kristen Michal
Aitäh! Hea ettekandja! Ma siin endise rahandusministri Sven Sesteriga arutasin, kas koalitsioonileppe järgi on sihtasutustes, nagu äriühingute puhul, tulevikus kasutusel ka nomineerimiskomitee põhimõte.

10:06 Riho Breivel
Ma ei oska seda öelda, sest keskkonnakomisjonis me seda küsimust ei arutanud.

10:07 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Rohkem küsimusi teile ei ole. Kas fraktsioonidel on soovi pidada läbirääkimisi? Kõnesoove ei ole, läheme lõpphääletuse juurde.
Austatud Riigikogu, lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 117 lõikest 3, panen lõpphääletusele keskkonnakomisjoni esitatud Riigikogu otsuse "Sihtasutuse Keskkonnainvesteeringute Keskus nõukogu liikmete tagasikutsumine ja uute liikmete nimetamine" eelnõu 23. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Poolt hääletas 80 Riigikogu liiget, vastu ei olnud keegi, erapooletuks jäi 1. Eelnõu 23 on otsusena vastu võetud.

---

2. 10:10 Riigikohtu esimehe ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta

10:10 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Läheme edasi. Tänane teine päevakorrapunkt on ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekandja on Riigikohtu esimees Villu Kõve. Palun! Niipalju Riigikogu liikmetele teadmiseks, et Riigikohtu esimehe Villu Kõve ettekanne kestab kuni 30 minutit ja igal Riigikogu liikmel on õigus esitada ettekandjale üks suuline küsimus. Läbirääkimistel võivad sõna võtta ainult fraktsioonide esindajad. Palun!

10:10 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Austatud juhataja! Head Riigikogu liikmed! Kohtute seadus annab mulle õiguse ja paneb mulle ka kohustuse anda teile kord aastas ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ma seda võimalust täna ka kasutan. Minu ettekande tekst peaks teil kirjalikult olemas olema. Võtan endale vabaduse seal võib-olla natukene lõigata, muidu ei jõua ma kõike ära rääkida. Ma võib-olla võtan seda juttu kokku, et ajalimiiti ära mahtuda.
Ma olen oma tänase ettekande jaganud kolme plokki, sooviksin rääkida kolmest olulisest probleemist kohtutega seoses. Esiteks räägin üldiselt kohtusüsteemi olukorrast ja kahest suuremast tulevikuteemast, kohtukorraldusest ja kohtuvõrgustikust, teiseks räägin kohtupersonalist ja kolmandaks konkreetsematest mõtetest seadustega seoses.
Alustuseks tahan öelda üldiselt kohtukorralduse kohta, et teile on antud minu ettekandele juurde lisad, kus on numbriliselt kirjas, kuidas kohus aastal 2019 välja näeb ja kuidas seal asju lahendatakse. Kui selle kohta on küsimusi, olen valmis neile vastama.
Üldine n-ö diagnoos kohtukorraldusele ja õigusemõistmise toimimisele on minu arvates hea. Olen oma

ametiaja esimestel kuudel käinud kõigis Eesti kohtumajades, kuulanud kohalike inimeste muresid, rääkinud igal pool kohtutöötajate ja kohtunikega ning võin seda kinnitada. Teinekord kostab avalikkuses, ka meedias, kohtu kohta negatiivseid signaale konkreetsete üksikjuhtumite pinnalt, kas siis asjad venivad kohtus või keegi on justkui valesid otsuseid teinud. Kui aga vaadata numbreid ja võrdluseid, siis näeme, et Euroopa Liidu kohtusüsteemide tabelis on Eesti oma kohtusüsteemiga väga kõrgel kohal, lausa teisel kohal menetluse kiiruse, kvaliteedi, sõltumatuse ja efektiivsuse poolest. Meid edestab vaid Taani. Nii et Euroopa poolt vaadates ei ole meie kohtusüsteemil suurt häda midagi. On tagatud infotehnoloogilised lahendused ja üldiselt on hinnang kõrge. See on hea tulemus, arvestades seda, et Eesti riik kulutab õigusemõistmisele proportsionaalselt, inimese kohta vähem kui enamik teisi Euroopa Liidu riike.

Aga ega te ei oota ju minult kiidukõnet. Seetõttu kirjutasin ma siia Eesti inimesele kohaselt, et on põhjust rääkida ka probleemidest ja tulevikku vaadata. Riigikohtu eelmised esimehed on keskendunud erinevatele teemadele, kord, 2016. aastal, on juba olnud üleval teema n-ö riigireformi aspektist lähtudes ja küsiti kaks küsimust: senise kohtuvõrgu kohta ning ka kohtuteenistujate arvu ja rolli kohta. Neid mõtteid ma tahaksingi teiega jagada, milline võiks kohus välja näha viie või kümne aasta pärast, millised probleemid on kohtute endi, täitevvõimu ja seadusandja ees, sest kõigi ühine mure see jagatud kohtuhaldus meil ju on, ja see, et õigusemõistmine ikkagi toimiks.

Meil on Eestis neli maakohut ja kaks halduskohut, mis on jaotatud 15 kohtumaja vahel. Füüsiliselt on maju või õigusemõistmise kohti rohkem, kõigis on kohtunikud, peale Kärdla kohtumaja Hiiumaal, kus püsivat kohtunikku ei ole. Sellisel kujul on need kohtumajad olnud aastate vältel sisuliselt muutumatud, kogu see õigusasutuste struktuur on olnud muutumatu. Samas ei saa tähelepanuta jätta meie ühiskonnas toimuvaid üldisi demograafilisi muutusi, mis ka kohtuasjades kajastuvad. Nimelt on inimeste liikumine Harjumaale kohtusüsteemi kahtepidi mõjutanud. See on mõjutanud nii, et kohtuasjade arv Harjumaal, Harju Maakohtus eriti, on oluliselt suurenenud ja kohati ei tulda asjadega toime, kohtunikud töötavad viimasel piiril. Teisalt, mujal Eestis – sõltuvalt piirkonnast – on asjade arv pigem vähenenud. See on loogiline, et kui inimesed, raha ja ka vaidlused liiguvad kõik ühte kohta kokku, siis kohtunike koormus muutub ebaühtlaseks.

Asjad on läinud kogu aeg ka keerulisemaks. Kui kohtunikega rääkida ja vaadata kohtuotsuste pikkust, ka Riigikohtu praktikat, siis võib ilmselgelt näha, et varasemad n-ö lihtsad asjad on muutunud üha keerulisemaks, pikemaks, üha rohkem vaieldakse detailide üle. Vaatame statistikat. Harju Maakohtusse laekus 2018. aastal 14 466 tsiviilasja, ühe kohtuniku kohta 219 kohtuasja. Tartus oli see arv 206, Raplas 154, Kuressaares 134. Nii et on näha ebaühtlast jaotust. Lisaks on olemas mitmed eripädevused ja eri kohtuid mõjutavad eri riigiasutused, näiteks on Tartus PRIA, Ravimiamet, Tartu Ülikool, ka vanglate asukohad mõjutavad kohtumenetluste arvu. Viljandis annab massiivse osa kohtu tööst Jämejala psühhiaatriahaigla. Nii et on selline ebaühtlane asjade jaotus mitmes mõttes.

Töökoormus on võrreldes Harjumaaga väikestes kohtades madalam, aga samas ei ole võimalik öelda, et seal oleks tööd puudu. Pigem on Harjus tööd üle, seal on kohtunike koormus väga suur. Viimasel kohtute haldamise nõukoja istungil tuli see ka hästi välja. Teised kohtud on üritanud olukorda niimoodi ühtlustada, et kohtunikud sõidavad kohtumajade vahel, lahendavad asju eri kohtumajades ja asju ka arutatakse eri kohtumajades. Aga täielikku ühtlustumist ei ole saavutatud.

Probleemiks kohapeal on see, et kohtunikud ei soovi enam tihtipeale elama minna nendesse piirkondadesse, kus kohtumajad on, pigem on nad nõus sinna sõitma. Näiteks elab suur osa Narva kohtunikest Tallinnas ja sõidab Narva vahet, Lõuna-Eestis on samamoodi suur hulk kohtunikke, kes tegelikult ei ela seal, kus nad õigust mõistavad. On ka raskusi leida kvalifitseeritud abipersonali, kohtujuriste, magistrikraadiga noori, keda saaks motiveerida. On üritatud leevendust leida videokonverentsilahendusega, mida kohtutes üha rohkem rakendatakse. Kuid alati ei ole see kohtuistungiga samaväärne, on asju, kus on vajalik vahetu kontakt inimesega. Kui puhtalt numbrite järgi võtta, siis võiks öelda, et väiksemaid kohtumaju saaks võib-olla sulgema hakata, aga on asju, mida tuleb kohapeal arutada ja õigusemõistmine peaks ju olema ikkagi kättesaadav kõigile Eesti inimestele.

Digitaalsed lahendused aitavad probleemi leevendada, kuid ainult nendest ei piisa. Tallinnast või Tartust vaadates võib tunduda üllatav, kuid Eestis on inimesi, kes ei kasuta e-posti, kellel puudub ID-kaart või kellel tuleb arvuti kasutamiseks minna lähimasse raamatukokku. Neid inimesi ei olegi nii vähe, kui Tallinnast ja Tartust vaadates võib-olla tundub. Aga kõigile tuleks õigusemõistmine Eestis hoida kättesaadavana.

See takistab ka kohtunike spetsialiseerumist, sest väikestes kohtumajades see lihtsalt võimalik ei ole.

Kui igas maakohtumajas on vähemasti üks tsiviilasju ja üks kriminaalasju lahendav kohtunik, siis nad peavad üksteist asendama ja nad ei saa väga kitsalt spetsialiseeruda. Lisaks tuleb jagada valveaega, eriti kriminaalasjades, sest ka nädalavahetustel võib midagi juhtuda. Kui Saaremaal oleks üks kriminaalkohtunik, siis peaks ta 365 päeva aastas valves ja kättesaadav olema, mis ei ole töökorralduslikult mõistlik.
Need on need probleemid, mis kohtuvõrgust välja paistavad. Lahendusi tuleb otsida koos, et mida siis teha, kas jagada töökoormust kohtute vahel ümber. Viimases kohtute haldamise nõukojas seda arutati. Meil oleks muidugi hea meel, kui Riigikogu kohtusüsteemi kohtunike lisakohtadega rõõmustaks, aga sellega ei ole me praeguses olukorras pigem arvestanud ja mõtleme, kuidas ressursse mõistlikumalt jagada.
Informatsiooniks Riigikogule: mis kohtuasjad on Eestis praegu kõige olulisemad või mida on kõige rohkem ja mille kohta kohtunikud ise ütlevad, et nendega tuleb kõige rohkem tegelda? Tsiviilasjades, võiks öelda, domineerivad perekonnaõiguse asjad: elatis, lapsega suhtlemine, lapsehooldusõigus, ka juurdepääsuasjad, võlanõuete hulk on praegu natukene vähenenud. Kriminaalmenetluses või üldse süüteomenetluses domineerivad kahjuks lähisuhtevägivallaasjad, joobes juhtimine, lubadeta juhtimise asjad ja narkoasjad. Need on, võiks öelda, olulisemad kriminaalasjad või süüteoasjad. Haldusasjad: sõltuvalt piirkonnast on palju vangide kaebusi, aga tüüpilised haldusasjad on seotud ehituse ja planeerimisega ning maksudega. See on ülevaade sellest, mis praegu kohtutes toimub.
Kohtupersonali teema teeb meile muret. On küsimus, kas rahvastiku vähenemisest hoolimata võib kohtupersonal senisel kujul säilida. Meil on ikkagi suhteliselt palju inimesi tööl: kohtunikud, kohtuametnikud, kelleks on kohtujuristid ja istungisekretärid, osas asjades ka kohtunikuabid. Aga küsimus on see, kui palju ja millise funktsiooniga personali vajab kohtusüsteem viie või kümne aasta pärast, kui palju peaks Eestis olema kohtunikke ja kohtuametnikke, mis kvalifikatsiooni me neilt eeldame, mis on see rollijaotus, kohtunike ja kohtuametnike suhtarv, kui palju võib vajadust inimeste järele vähendada digitaalsete lahenduste jätkuv rakendumine. Täna ei ole väga selgeid vastuseid, neid me otsime, töötame selle kallal. Kohtute haldamise nõukoda ja Justiitsministeerium on võtnud ja ka mina olen võtnud selle enda üheks ülesandeks: personali valik ja otsimine, mõtlemine selle üle, et tänased otsused õigustaksid ennast ka viie, kümne ja viieteistkümne aasta pärast.
Peame otsustama, kas praegune kohtute n-ö mehitatus, et iga kohtuniku kohta on kohtujurist ja sekretär, on optimaalne, jätkusuutlik ja riigile ka finantsiliselt jõukohane või tuleb siin midagi ümber teha. Kiireid lahendusi, kiireid muudatusi siin kindlasti toetada ei saa. Kohtunikud on tänase korraldusega harjunud ja see on taganud asjade kiire lahendamise. Seetõttu tuleb igat muudatust tõsiselt kaaluda.
Tuleb mõelda ka sellele, keda me siin riigis ikkagi kohtunikuna näha soovime. Meil on olnud viimastel aastatel üldine poliitika n-ö kasvatada kohtunikke kohtuametnike seast. See on üks variante. Teine võimalus, kuidas kohtunikke saada, on n-ö teise karjääri mudel, kui inimesed tulevad väljastpoolt, näiteks advokaadikohtadelt, prokurörikohtadelt. Tuleks motiveerida ka neid. Mina ei toeta äärmuslikku valikut, et oleks ainult ühte- või ainult teistpidi, arvan, et on hea, kui kohtusüsteemi tullakse mõlemalt poolt. See võimaldab ka erinevat pilku sellele tööle. Mitmekesisus tuleb siin, ma arvan, kasuks.
Kohtunikuameti atraktiivsus sotsiaalsete tagatiste koha pealt – sellega on nii ja naa. Kohtunike põhilised tagatised praegu on palk ja ameti eluaegsus. Muud garantiid, mis on olnud, on seadusandja kohtunikelt vahepeal ära võtnud. Palgaga on nii, et jah, sel aastal on see tõusnud, varasematel aastatel oli see pikalt-pikalt paigal. Eks samamoodi ole olnud ka Riigikogu liikmete ja valitsusliikmete palgaga, see on olnud ühesugune teema. Selge on see, et kohtuniku palk n-ö suhtes keskmisesse palka aastal 2019 ja 2007 ei ole võrreldavad. Eks see vahepeal osa inimesi kindlasti demotiveeris.
Kuid kohtunikel on ka suuremaid muresid. Üks asi, millest ma ekstra soovin rääkida ja mida palun Riigikogul kaaluda, on see, et taastataks kohtunike töövõimetuspension, mis võeti ära kohtunike seljataga ja käigu pealt. See puudutab väheseid inimesi, kuid neid väheseid inimesi puudutab see väga raskelt, kui neil on valik, kas töötada ennast surnuks või vigaseks, lahkumata ametist, olles selle eluaegsuse küljes kinni, või väärikalt taanduda. Meil on olnud väga kurbi kogemusi kohtunikega, kes ongi viimase piirini töötanud ja kes seda pensioni ei ole saanud. Siis on tulnud teha väga raskeid valikuid ka kohtusüsteemis endas. Ma arvan, et see on riigile jõukohane otsus ja ei oleks olnud põhjust seda süsteemi muuta.
Samamoodi jagan ma kohtunikkonna üldist arusaama, et riik võiks, selleks just, et soodustada prokuröride, advokaatide ja juba väärikate juristide teist karjääri, mõelda pensionimaksete peale

pensionifondi, lisaks palgale. See võib-olla stimuleeriks ja aitaks inimesi juurde saada, kui neil on lisamotivaator. Ainult palk ei pruugi olla piisav motiveerimaks häid juriste kohtusüsteemi tulema. Millest veel rääkida? Kohtuametnike palga teema on muidugi karjuv. See puudutab just nimelt alama astme kohtuametnikke, istungisekretäre ja tõlke, kellega Harjumaal on probleeme, eriti sekretäridega, kelle palgatase on allapoole turu keskmist ja kelle seas on kaadri voolavus suur. Mulle pandi see südamele ka Narvas, kus on probleem tõlkidega. Kohtumenetlus peab olema ikkagi eestikeelne, aga samas ei ole tõlkidele võimalik piisavalt maksta. Teised riigiasutused pidavat saama maksta rohkem kui kohtud, mis tähendab seda, et seal kandis on teinekord probleeme kohtuistungi kvaliteediga.
Veel võiks rääkida kohtunike järelkasvu harimisest, nende haridusmudelist. Me oleme juba olnud probleemi ees, et tänapäeval ei ole enam täielikku juurastuudiumit, ei ole enam nii, et inimene viis aastat algusest lõpuni õpib juurat. Tänased noored on liikuvad, nad õpivad osa aega välismaal, alustavad võib-olla üldse teisel erialal. Meil on olnud tööl üks inimene, kes on bakalaureusetöö teinud ajaloos, ja siis tekkis diskussioon, kas ta üldse vastab kohtuniku kvalifikatsiooninormidele, kuigi magistrikraad oli tal juuras. Inimeste liikumist tuleks soodustada, aga me peaksime ju tagama, et inimesel oleksid ikkagi olemas põhiteadmised Eesti õigusest. Seetõttu ei pruugi seaduses olev ühtne nõue, et peab olema magistrikraad õiguses, tegelikult olla päris piisav, selleks et perspektiivis adekvaatselt hinnata, kas inimene ikkagi vastab nendele ootustele, mida kohtusüsteemil ja üldse õigusemõistmisel vaja oleks. Läbi aastate on kaalutud ühtset juristi kutseeksamit, et tekitada võrreldavust. Kutseeksam oleks ühtne n-ö sisseastumislaud kohtunikkonda, advokatuuri ja ka prokuratuuri, tekiks võrreldavus ja see paneks ka eri diplomiga noored ritta. Praegu seda ikkagi ei ole. Võib-olla tuleks selliste asjadega edasi minna. Niipalju kohtuvõrgu ja kohtupersonali muredest, mis kohtutes silma jäävad, kui kohtunikega rääkida.
Mida sooviks kohtute poolt seadusandjale südamele panna? Kohtud töötavad ja suudavad kohtuasjad lahendada üldjuhul õigesti ja õiglaselt ning mõistliku aja jooksul. See on niimoodi. On erandeid, jah, on halvasti edasiliikuvaid asju ja teinekord venivaid asju, aga need on siiski, ma julgen öelda, erandid. Nendest üksikutest eranditest ei maksaks seadusandjal ja täitevvõimul liigselt süttida ja öelda, et kohe on vaja seadust muuta, kohe on vaja midagi ümber teha. Tegelikult see üldiselt nii ei ole. Tuleks kõigepealt vaadata, kas see on süsteemne probleem, ja mitte seadusemuudatusega kiirustada. Tavaliselt tuleb seadusemuudatusega midagi halba juurde.
Kohtunikkond suudab ennast ka ise puhastada. Kohtunikel on päris tugev distsiplinaarmenetlus. Sel aastal on olnud kolm distsiplinaarasja, kolm asja on juba lahendatud. Need olid menetluse venimise kohta, menetlusosalistega ebasõbraliku suhtlemise või ebaviisakuse kohta ja kolmas asi oli, ütleme, ebakvaliteetsete kohtuotsuste kohta, sest kohtunik ei suuda, vähemalt etteheidete põhjal otsustades, oma lahendeid korralikult põhjendada. Distsiplinaarkorras on viimastel aastatel ametist vabastatud kaks kohtunikku, üks asjadega kroonilise venitamise tõttu ja teine jällegi menetlusosalistega ebaviisaka käitumise tõttu, ütleme siis nii. Seega, see süsteem, ma arvan, suudab end ise puhastada. Inimesed kaebavad suhteliselt aktiivselt, neid asju uuritakse ja kui on probleeme, siis nendega tegeldakse.
Üks asi, mis statistikast silma paistab, on see, et viimastel aastatel on näha kohtuasjade arvu langustendentsi. Sellest ei tohiks, ma arvan, sattuda juhtimisotsuste tegemisel eufooriasse ja arvata, et see on stabiilne, asju hakkabki vähem olema ja võiks näiteks kohturessursse seetõttu vähendada. Me elame ju praegu majanduslikult heal ajal ja majanduslik heaolu peegeldub ka kohtuasjades. Meil ei ole kohtus väga palju n-ö ellujäämisvaidlusi, nagu võlaasjad, töölepingute lõpetamised, koondamised, maksuvõlad, liisingute, kommunaalmaksete, pangalaenudega raskustesse sattumised, maksejõuetuse asjad, mis on just nimelt n-ö tavalistel inimestel. Massiliselt neid ei ole. Jah, spetsiifilisi vaidlusi on üksjagu palju, aga see ei ole siiski tervikuna probleem. Kuid me oleme juba üle elanud ühe majandustsükli keerdumise, kui kohtuasjade arv plahvatuslikult kasvas. Seetõttu peaks mingi puhver ja reserv nende asjadega toimetulemiseks olema, sest tõenäoliselt ei arva keegi, et majanduslik heaolu kasvab lõpmatult. Mingil hetkel tuleb korrektsioon ja siis peaks kohtusüsteem olema valmis suuremaks hulgaks võlavaidlusteks, maksejõuetuse asjadeks, tõenäoliselt ka maksuvaidlusteks. Karta on, et kasvavad varavastaste kuritegude näitajad.
Seadusandjale on palve ka selle tõttu, et kohtusse pöördumisi ja kohtute koormuse muutumist ei mõjuta ainult majanduslik olukord. Ma tõin oma ettekandes mõne näite selle kohta, et kohtuasjade arvu suur kasv võib olla tingitud ka konkreetselt seadusandja otsustest. Meil on olnud näiteid aegumistähtaegade lühendamise ja pikendamise kohta. Järgmine kriitiline moment tuleb aastal 2021, kui täitemenetluses lõpevad 10-aastased aegumistähtajad ja võib prognoosida vaidluste tulva. Meil on

olnud halbu näiteid. Aastal 2005 lühendati seadusega aegumistähtaegu. Tõsi, oli kolm aastat aega ja võib küsida, kas seda võiski kuidagi teisiti teha, kuid aasta 2005 on Harju Maakohtus jäänud kohtunikele meelde sellega, et tähtaja viimastel päevadel toodi kohtusse hagisid kärudega, et vältida aegumist. Neid toodi tõesti autotäied ja kohus uputati nendega üle. See oli ühekordne aktsioon ja loodetavasti selliseid asju enam ei tule. 1. jaanuaril 2009 tõstis seadusandja massiivselt riigilõivu ja kohus uputati üle kõikvõimalike lõivuvabastuste asjadega ja üldse lõivuvaidlustega. Halb oli ju see, et see seadus, mis jõustus 1. jaanuaril 2009, ilmus Riigi Teatajas 31. detsembril 2008. Nii et see toimus päevapealt, ilma igasuguse *vacatio legis*'eta. Selline muudatus ei ole tegelikult korrektne. Ma arvan, et kõik mõistavad seda. Palve seadusandjale on asju ikka pikemalt planeerida. Ka seadustest ning muudatustest teavitamine peaks olema parem. Üks halb näide oli 2017. aasta lõpus. 2018. aastast muutis Riigikogu alaealiste kasvatusasutustesse paigutamise korda, kaotades ära alaealiste asjade komisjonid. Need asjad läksid tsiviilkohtusse, tsiviilasjadena lahendamiseks. Huvitav oli see, et see muudatus jõustus 1. jaanuaril 2018, kuid veel kaks nädalat enne seda ei teadnud enamik kohtunikke, et selline muudatus tuleb ja neil tuleb hakata seda tüüpi asjadega tegelema. See tuli välja kohtunike koolitusel. Jällegi oli teavitus jäänud täiesti tegemata. Kuskil oli õiguskorras mingi lünk. Sellest ka palve: kui te võtate vastu seadusi ja need mõjutavad kedagi, siis oleks hea, kui neist ka teada saadaks ja nendeks valmistuda saaks.

Seega, stabiilsus õigusloomes, parem põhjendamine, läbimõeldud rakendusreeglid, pigem rahulikumalt läbitöötatud terviklikud seadused kui väiksed n-ö sähvatused kuskil, mis võivad kogu süsteemi paigast ära lüüa. Ma loodan, et see aeg, kui Riigikogu tööd hinnati vastuvõetud seaduste arvu järgi, võiks möödas olla. Kohtunikkond ootaks väga stabiilsust. Seda ei oota isegi mitte ainult kohtunikkond, vaid üldse inimesed ootavad, et nad saaksid normidega harjuda, tekiks mingi praktika ja saaks rahulikumalt edasi minna.

Ma olen toonud välja ja markeerinud mõningad teemad. Nendest kõigist võiks pikalt rääkida. Ma panin kirja, mida kohtusüsteemis ja samas ka seadusandja poolt vaadates võiks muuta, et aidata kaasa vaidluste arvu vähenemisele. Ma loen selle lühidalt ette, oma ettekandes olen ma selle esile toonud.

Kohtumenetluses tuleks üle vaadata suulise istungi pidamine, eelkõige süüteomenetluses, ka võib-olla halduskohtumenetluses, selgitada, kas see on alati vältimatult vajalik. See on teinekord väga aja- ja ressursimahukas. On asju, mida istungil saab lahendada palju paremini kui kirjalikus menetluses, aga on ka asju, mida istung lihtsalt venitab, istung tekitab kulusid ja võtab aega. Seadusega on võimalik neid asju natukene paremaks teha ja kohustuslik istung asendada võimaliku istungiga.

Kriminaalmenetluse katkematuse põhimõtet on seadusandja ka üritanud optimeerida. Sellega tuleks edasi tegeleda. Harju Maakohtus on praegu kümmekond kriminaalasja, üldmenetluse asja, mis on löönud piltlikult öeldes selle kohtu umbe. Kui korraga tuleb sisse väga mitmeid suuri kriminaalasju, mida ei saa ka ümber jagada, mida peab seaduse järgi järjest lahendama üks kohtunik ja ta ei saa väga palju midagi muud teha, siis tulevad väga pikad planeerimised ja tekib mõistmatus, miks neid asju alles võib-olla järgmine aasta lahendama hakatakse.

Isikuandmete kaitse on kohtus tekitanud küsimusi, et kuivõrd uus isikuandmete kaitse regulatsioon kohtulahendeid puudutab. Selle üle on kohtunikkonna seas diskussioon ega ole selget pilti, kui avalikud menetlusosaliste andmed peaksid kohtulahendites olema nii enne kui ka pärast jõustumist, eriti puudutab see süüteomenetluse asju, ei ole selge, millist suunda siin tuleks vaadata. Sellega tuleks, ma arvan, edasi tegeleda.

Kindlasti võiks kohtueelset menetlust edendada, esmajoones perekonnaasjades, ka naabritevahelistes vaidlustes võiks arendada lepitusmenetlust, ka vahekohut. Ma usun, et see oleks kogu ühiskonnale kasulik.

Menetlusabi määramise ja ka menetluskulude kindlaksmääramise kord on väga keeruliseks läinud, need võtavad kohtus palju aega, vaidlused on teinekord suured ja paberit tuleb palju liigutada. Siin on erinevaid optimeerimisvõimalusi, millega oleks võimalik tegeleda.

Menetlusdokumendi kättetoimetamine ja seos rahvastikuregistri seadusega. On teatud mõttes halb näide, et Riigikogu võttis vastu rahvastikuregistri seaduse ja jõustas selle, jättes selle täielikult seostamata kohtumenetlustega. Seal on omad sätted. Kohtunikud nuputavad, mis tähendus sel on ja kas sel üldse on mingit tähendust kättetoimetamisel. Ka selliseid asju tuleks varem teha. Näiteks, kõik seadused käivad kooskõlastusringil, aga seda seadust kohtunikele enne ei näidatudki. Need küsimused oleks saanud varem ette võtta.

Mainin ka riigi vastutust kohtumenetluse eest, võimalikke võõrkeelsete, sh ingliskeelsete

kohtumenetluste lubamisi, just nimelt selleks, et muuta Eesti kohtuvaidluste lahendamise kohana atraktiivsemaks.
Ka maksejõuetuse menetlus vajaks reformi. Mul on pakkuda teile mõned, jah, ma saan aru, et provokatiivsed – ma ei jõua neist pikemalt rääkida – teemad. Me oleme kohtus hädas Eesti-Vene õigusabilepinguga. See on 1990. aastate algusest pärit leping ja seda on hakatud, ma julgen öelda, kuritarvitama. Just nimelt selleks, et suunata kohtuvaidlusi selle abil Venemaale. Näiteks on Kohtla-Järvel korteriomanik, Vene kodanik, kes elab Venemaal, ja kommunaalvõlga tuleb hagema minna Venemaale, kuigi korter on Eestis. Selle saaks ära teha, aga vaat, öeldakse, et seal lepingus ei ole seda ette nähtud. Või pankrotiasjade vaidlused, et saada tehingule n-ö pankrotikindlust. Tundub, et kõige kindlam on sokutada see vaidlus kuidagi Venemaale, et blokeerida siin Eestis vara tagasisaamine. Need on uued tendentsid, see leping vajaks ajakohastamist. Kui vähegi oleks võimalik sellega tegeleda, siis oleks see vajalik.
Perekonnaasjades on oluline miinimumelatise teema. Kui ma käisin Valga kohtus, siis öeldi mulle, et seal piirkonnas ei ole inimesi, kes jaksaks maksta miinimumelatist, mille seadusandja on kehtestanud. Kohtunikud on teinud pöördumise Justiitsministeeriumi poole, et saaks ehk kuidagi miinimumelatise regulatsiooni paindlikumaks muuta, kuna sellega kaasnevad väga drakoonilised meetmed nende suhtes, kes elatist ei maksa. Tuleks ikkagi analüüsida, mis on inimestele jõukohane ja kas on ikkagi mõistlik niimoodi teha.
Ühisvara teema. Julgen siin Riigikogu kõnepuldis öelda, et mitmete vaidluste põhjal on saanud küllaltki suurel määral arusaadavaks, et senine ühisvararežiim, see juriidiline, mehaaniline ühisvara tuleks asendada majandusliku ühisvaraga, paindlikuma ühisvararežiimiga.
Kinnisesse asutusse paigutamise menetlused ja psühhiaatrilised ekspertiisid on ka tekitanud küsimusi. Eestis on vaimsete häiretega inimestel tohutult palju probleeme ja nendega tuleb tegelda. Meie oleme hädas, psühhiaatrid on hädas, kohtud on hädas. Ressursse on vähe ja menetluskorraldus ei ole ka võib-olla alati hea.
Head saadikud! Võtan oma jutu kokku. Kainet meelt ja rahulikku järelemõtlemist riigile vajalike otsuste tegemisel teile! Tänan tähelepanu eest! Aitäh!

10:40 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, austatud ettekandja! Teile on terve rida küsimusi. Peeter Ernits, palun!

10:40 Peeter Ernits
Hea juhataja! Hea ettekandja, aitäh huvitava ettekande eest! 30. juunil 2014 olite te ka Riigikohtu liige, kui Riigikohus otsustas, et maadevahetuse süüasi on õige ja kohtualused tuleb süüdi mõista, kuigi esimese astme kohus Valeri Lõõniku juhtimisel oli öelnud, et jälitusload olid ebaseaduslikud, nende alusel ei ole võimalik kedagi süüdi mõista, ja mõistis nad õigeks. Nüüd on viis aastat möödas. Hiljuti saabus Euroopa Inimõiguste Kohtu lahend, kus öeldakse üheselt, et see, mida Valeri Lõõnik toona ütles ja mille alusel kohtualused õigeks mõistis, vastab tõele. Jälitusload olid ebaseaduslikud ja nende alusel saadud ...

10:42 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Palun küsimust!

10:42 Peeter Ernits
... tõendeid ei oleks tohtinud kasutada. Miks Riigikohus otsustas siiski, et see nii ei ole, ja nüüd peab Eesti riik maksma ka valuraha ebaseaduslikult süüdi mõistetud inimestele ja asutustele? Kas seal taga on mingi poliitiline kallutatus või midagi muud? Muuseas ...

10:42 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Austatud kolleeg, küsimuse esitamiseks on aega üks minut.

10:42 Peeter Ernits
Jah, küsimus on esitatud.

10:42 Riigikohtu esimees Villu Kõve

Aitäh küsimuse eest! Minu taust on tsiviilõiguslik, mul selle konkreetse lahendiga igasugune side puudub. Ma olen seda lugenud. Ma julgen öelda, et Eestis on vähe inimesi, kes on seda Riigikohtu lahendit tervikuna lugenud, see on lihtsalt niivõrd pikk, sadu lehekülgi ja punkte. Kogu see süüdistus, kogu see asi on olnud vist üldse Eesti ajaloo mahukaim. Riigikohtus moodustati selleks, et seda asja lahendada, terve meeskond, kes jagas selle juppideks, et kaebustest üldse aru saada. Seda tüüpi mahukates asjades, ma arvan, on risk, et mingi konkreetne väike toiming võib olla läinud valesti, tegelikult suur. Midagi võib valesti minna, kõiki asju teevad inimesed, seda võib alati juhtuda. Kohtunikud on seda asja Eestis hinnanud ja kolm kohtuastet on öelnud oma seisukoha, inimesed on süüdi mõistetud. Inimõiguste kohus ei öelnud, et need inimesed mõisteti valesti süüdi, võin öelda, niipalju kui mina seda lahendit olen sirvinud. Ma ei ole seda tervikuna lugenud, aga kokkuvõtet olen vaadanud. Eesti riigilt mõisteti kahe inimese kasuks välja paar tuhat eurot. Põhjendus oli see, et kohus, andes jälituslube, ei motiveerinud seda piisavalt. Nii on see minul meeles.

Mis järelmid selles konkreetses asjas on, seda on raske öelda. Iseenesest on ju teoreetiliselt võimalik tulla Riigikohtusse inimõiguste kohtu alusel seda lahendit teistma. Kas sellel konkreetsel juhtumil selleks piisavalt alust on, eks selle otsustamisega tegelevad arvatavasti nende inimeste advokaadid. See mehhanism on olemas. Kuivõrd nende konkreetsete lubade ebaseaduslikkus mõjutas süüdimõistmist tervikuna, seda ei oska mina küll hinnata. Seda ei oska täna tõenäoliselt keegi hinnata. Kui see kaebus tuleb, siis tuleb see lahendada.

Aga seda ma julgen küll kinnitada, et Riigikohtus mingisugust poliitilist kallutatust ei olnud. Ma tean, olles kõrvalt vaadanud, kuidas inimesed sellega hommikust õhtuni tegelesid. Riigikohtus ei ole minu töötamise aja jooksul olnud minule teadaolevalt sellist juhtumit, kui keegi oleks öelnud, et te peate sellise lahendi tegema või et tuleb kindlasti keegi süüdi mõista. Sellist asja, ma arvan, ei ole, ja ma loodan ka, et ei tule.

Nii et konkreetses asjas olen ma praegu äraootav. Vaatame, mis tuleb. Inimõiguste kohus ütleb ikka teinekord, et ka Eesti riigis on midagi halvasti. Väga vähestel juhtudel on küll Eesti riigi kohta seda öeldud. Kui vaadata teisi riike, siis on näha, et meil on väga vähe selliseid juhtumeid olnud. Aga loomulikult on konkreetsete kohtualuste poolt vaadates kindlasti hea, et nende õigust tunnustati ja nad saavad oma õigusi kaitsta.

10:45 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Mihhail Lotman, palun!

10:45 Mihhail Lotman

Aitäh! Härra Riigikohtu esimees! Minu küsimus on juriidika ja sotsioloogia piirimailt. Ma hindan väga kõrgelt Eesti kohtute sõltumatust, kaasa arvatud sõltumatust ühiskondlikust arvamusest. Kui rahvas piltlikult öeldes nõuab, et lööge ta risti, siis kohtunik ikkagi vaatab paragrahve, aga mitte, ütleme, rahva meelsust. Sellegipoolest võivad siin tekkida ühiskonnale üsna ohtlikud tendentsid, kui suurem osa rahvast kohtu otsuseid ei aktsepteeri ja need ei vasta, ma ei tea, õigusootustele. Näiteks oli nii pronksmehekriisi ajal, kui oli selge, et kuritegu on toime pandud, aga keegi ei ole süüdi, või kui asjad on lihtsalt vananenud. Ma tahaksin kuulda teie mõtteid sel teemal. Kas te ei näe siin mingit ohtu?

10:46 Riigikohtu esimees Villu Kõve

Ikka näen. Muidugi, kui ühiskondlik arvamus kujuneb lõpuks selliseks, et kohtud teevad ainult valesid otsuseid ja kohtuid ei ole vaja, või veel hullem, et need on korrumpeerunud või nad ei tea millest lähtudes oma lahendeid teevad, siis see kindlasti hea ei ole ja võib lõppeda väga halvasti. Kohtu poolt vaadates, ma arvan, on kõigi huvides, õigusriigi huvides see, et meie kohtunikud oleksid ikkagi tugevad ja targad inimesed, kes lahendavad asju seaduse alusel, nagu seadus on neile ette andnud. Kui seadus on põhiseadusega kooskõlas, siis tuleb asja lahendamisel lähtuda sellest, ükskõik, milline on võimalik meediakampaania ja kuidas kohut võidakse survestada. See on meie kõigi garantii siin riigis, sest me kunagi ei tea, mis rolli või kuhu me võime sattuda. Kohtunike sõltumatus, ma usun, on suur väärtus ja see on meil Eestis olnud tagatud. Ma sooviksin, et meil saaks selliseid kohtunikke, tugevaid inimesi, kellel on see sõltumatus olemas, olla ka edaspidi.

Teine asi on see, kui kohtunikud motiveerivad oma otsuseid nii, et avalikkus seda ei mõista, et ei saadagi aru, miks nii tehakse. See on halb, eks ole, kui kohus kirjutab otsuseid, millest ei saada aru, miks

ta nii tegi. Kohus peaks olema võimeline põhjendama oma otsuseid nii, et inimesed saaksid sellest aru, nii, et vähemalt enamik inimesi saaks sellest aru. On loomulikult inimesi, kes lihtsalt ei aktsepteeri otsust, nad ei ole sellega põhimõtteliselt nõus, ükskõik, mis sa sinna põhjenduseks kirjutad. Kuid peab olema arusaadav, miks on see otsus niimoodi tehtud. Me oleme üritanud kohtutes seda asja parandada. Samamoodi oleme üritanud parandada ka seda, et kohtunikud oleksid valmis oma lahendeid nii pressiteadetes kui ka vahetult meedias selgitama, et nad oleksid valmis selgitama, miks niimoodi on tehtud. Oleme üritanud rohkem kohtunikke ka kaamera ette tuua. See on olnud meie üks prioriteete, seesama meediasuhtluse parandamine.
Aga mis puudutab meediaasju üldiselt, siis me oleme näinud väga palju ühte ja sama mustrit meedias kohtuasjade kajastamisel, mis on teinekord olnud osa kaitsetaktikast või ühe poole vaidlustaktikast. Tavaliselt on jäänud mulje, et kes esimesena tuleb meediasse, n-ö avalöögi teeb, selle taha ka rivistutakse, kõik usuvad selle inimese juttu ja teist võib-olla enam ei kuulata. Samamoodi võib olla kriminaalasjadega. Tuleb kohtuasi, suure aplombiga võetakse keegi vahi alla, prokuratuur tõstab ootused väga kõrgeks, aga kui pärast selgub, et tegelikult ei olnud nendel süüdistustel alust või tõendeid ei ole, siis see kõik vajub nagu kokku ja tekib küsimus, et avalikkuses on tekitatud mingi ootus, millele järgnev ei vasta. Oleme prokuratuuriga arutanud, kuidas seda parandada. Ma siin midagi prokuratuurile ette heita ei taha, nemad peavadki selgitama, millega nad välja tulevad, aga see on ikkagi alles selline faas, kus ei saa inimesi risti lüüa ega süüdi mõista, tuleb katsuda rahulik olla ja vaadata. See on üks momente siinjuures. Kohtulahendeid peaks ikkagi paremini põhjendama. Aga on väga raske öelda, milline on rahva meelsus, kas see on see, nagu kirjutab see leht või teine leht. Ma arvan, et oleks äärmiselt libe tee selle järgi oma otsuseid teha.

10:49 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Liina Kersna, palun!

10:50 Liina Kersna
Suur tänu! Suur tänu ka väga huvitava ettekande eest! Tänane koalitsioon on lubanud seada sisse loosiga kodanike seast valitavad kriminaalmenetluse rahvakohtunikud ning kaaluda rahvakohtunike kaasamist ka perekonnaõigusesse. Mind väga huvitab, kuidas teie suhtute rahvakohtunike kaasamisse just perekonnaõiguse valdkonnas.

10:50 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Täna äraootavalt. See on mitme otsaga asi. Kuni aastani 2006 olid kõigis tsiviilasjades rahvakohtunikud lubatud, neid võis taotleda, kuid siis kaotati see ära. Mindi teise äärmusse ja mitte üheski tsiviilasjas ei ole võimalik maakohtus võtta rahvakohtunikke juurde ega ole võimalik üldse kollegiaalset kohut pidada. Mõte oli see, et menetlus oleks kiirem. Rahvakohtunike kaasamine on ikka tülikas, tihtipeale kasutati seda taktikana menetluse venitamiseks. Aga mingis mõttes võib öelda, et võib-olla visati koos pesuveega ka laps välja. Rahvakohtunike mõte peaks olema ühiskonna lähendamine kohtule, et inimesed rahvakohtunike abil mõistaksid kohtusüsteemi paremini, nende lahendite autoriteet oleks võib-olla suurem ja see võtaks ka kohtunikelt nendes asjades, kus on väga suur kaalutlusruum, veidikene otsustuspinget maha, kui selle otsuse tegemisel toetavad teda inimesed rahva seast. Näiteks on perekonnasjades, mis puudutavad lapsevaidlusi, tegelikult ju vähe sellist seadusega kirjapandud õigust. Ei saa ju seaduses otsustada niimoodi, et õige on see, et laps jääb pärast lahutust emale või isale, või õige on see, et iga laps peab saama kohtuda isaga kord nädalas või kord kahe nädala tagant. Seda lihtsalt ei ole võimalik seadusesse kirjutada. Järelikult jääb siia kaalutlusruum ja need ei ole juriidilised kaalutlused, paljuski sõltub see just konkreetsetest lastest.
Seetõttu, ma arvan, et kui see on mõistlikult tehtud, siis laste puhul võiks see olla ratsionaalne. Aga jällegi, siin on väga palju detaile, mis küsimusi tekitavad: kes need inimesed on, kust nad tulevad, kuivõrd nad seda mõjutavad ja kas ei jää venima need asjad, mida tuleks väga kiiresti lahendada, mis võib ka probleem olla. Ma usun, et sellega tuleb tegelda. Aga ma mingit paanilist hirmu rahvakohtunike ees ei tunne. Paljudes riikides on nad olemas. Näiteks on tööasjades olnud tööandjate ja töötajate esindajad kohtus juures. See muudab õigusemõistmise natukene kohmakamaks ja kallimaks, aga võib-olla suurendab selle autoriteeti. Selles mõttes ei oska ma nii kindlalt arvata.

10:52 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urmas Kruuse, palun!

10:52 Urmas Kruuse
Aitäh, austatud istungi juhataja! Auväärt Riigikohtu esimees! Eile oli selles puldis siseminister Mart Helme, kes ütles saalile, et on parem, kui ei oodata tema sõnade täideminemist. See kõlas siit puldist selge ähvardusena. Tema ja teised tänase valitsuse liikmed on osalenud väidetavas Marti Kuusiku perevägivallajuhtumis võimalikule ohvrile helistamisega. Need inimesed ei saa aru, mis nende tegudes valesti on olnud. Ma väga loodan, et see, mida teie siin puldis olete öelnud, et kohus ja kohtunikud peavad olema sõltumatud, jääb Eesti Vabariigis igavesti kestma. Aga mida nendest sõnumitest peaks välja lugema lihtne inimene, kes ühel hetkel mõtleb kohtusüsteemist abi otsida? Alati on muidugi parem, kui need vaidlused lahendatakse ja kahtlused kaovad enne, kui nad kohtusse jõuavad.

10:53 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Konkreetse asja kohta on mul raske midagi öelda. Ma saan aru, et on algatatud uurimine ja see läheb edasi, nii nagu menetluskord ette näeb. Mul ei ole peale selle, mis on meedias avaldatud, rohkem mitte mingisugust infot selle asja kohta.
See kuvand või arusaam, et kohtud on sõltumatud ja uurimine on sõltumatu, on täna oluline. Meediauuringute põhjal otsustades inimesed üldiselt usaldavad kohut, aga ma näen, et palju on vaja ära teha ka harimisega ja veenda inimesi sellesama õigusriigi olemasolus. Mina olen veendunud, et õigusriik on olemas, ja see on meie ühine väärtus, mida tuleb siin kõigil kaitsta.
Mis puudutab kriminaalasju või süüteoasju, siis mingis mõttes tagab seda ka see, et need pädevused on hajutatud eri organite vahel. Politsei, mis on Siseministeeriumi asutus, tegeleb eeluurimisega. Samas juhib seda prokuratuur, mis on omakorda Justiitsministeeriumi valitsemisalas. Kohtud, esimene ja teine aste, on omaette lugu, ja Riigikohus on veel omaette valitsemise all. Me oleme üritanud vastutust jagada. Ei ole niimoodi, et kellegi käes on üks nupp, ta vajutab seda ja kõik asjad toimuvad selle järgi. Ma usun, et see on meie õigussüsteemi üks garantiisid. Inimesed võivad ikka olla rahulikud, et asju uuritakse. Meil ei ole Eestis mingisuguseid tõsiseid kohtukorruptsioonijuhtumeid või kohtute mõjutamise juhtumeid teada vähemasti viimasest kümnest aastast. Ma loodan, et see nii ka jääb. Amet on kohtunikele ikkagi väärtus. Oluline on, et praegu on olnud kohtutes põlvkonnavahetus. On tulnud peale väga palju noori inimesi, kellel on juba n-ö kõrgendatud arusaamad üleüldse suhtlemisest ja asjadest ning nad on, osa neist vähemasti, veel tugevama kriitikameelega igasuguse välissurve asjus. Ma arvan, et kui selline asi toimuks, siis see ei jääks märkamatuks. Ma loodan, et meil õnnestub ka ühiskonda ja avalikkust veenda selles, et kohtusüsteem ja uurimine on piisavalt sõltumatud.

10:56 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Toomas Kivimägi, palun!

10:56 Toomas Kivimägi
Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud Riigikohtu esimees! Ma jätkan sellel teemal, mida kolleeg Mihhail Lotman puudutas. Ma natuke utreerin, aga ma väidan, et õiguskeel on viimase paari kümnendiga muutunud kaks korda keerukamaks, kui ta oli 20 aastat tagasi. Ma arvan, et selles on oma roll kindlasti ka Euroopa Liidu direktiivide ülevõtmisel. Ma väidan, et võib-olla 95% tavainimestest ei suuda kohtuotsuseid lugeda, ja mitte selle tõttu, et nad oleksid rumalad, vaid just selle tõttu, et kohtuotsused on väga keerulised. Seetõttu pean ma väga oluliseks, et kohtunikud selgitaksid otsuseid ja nende tagamaid sellises keeles, mis oleks lihtinimesele arusaadav. Ma arvan, et see vähendaks ka lõhet kohtusüsteemi ja tavakodanike vahel. Siia kõrvale on mul küsimus. See on tegelikult lisatöö, mida kohtunikud naljalt teha ei tahaks. Kas kohtunike palk on konkurentsivõimeline palkadega erasektoris, kus neile sarnaseid töökohti pakutakse?

10:57 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Kui lõpust alustada, siis sel aastal ju kohtunike palgad tõusid, aga tipuga need ei konkureeri. Selles mõttes ei ole mõtet öelda, et me tahaksime kõige paremaid advokaate, see ei ole kunagi üheski riigis niimoodi ega saagi niimoodi olla. Täna on palk, jah, muidugi võrreldes sellega, mis ta oli, langenud. Kindlasti võiks see alama astme, esimese astme kohtus olla mõnevõrra kõrgem, see meelitaks meile

paremaid inimesi. Meil on praegu raskusi noorte leidmisega. Aga palk ei ole, ma arvan, täna siiski see nr 1 teema. Siin on pigem teised asjad üleval: tohutu töökoormus, selle piirkondlik jaotamine, mis kohtunikke häirib – needsamad küsimused, kus nad elavad ja kuhu nad sõidavad –, ja sellesama töövõimetuspensioni puudumine, mis on eriti teravalt üleval. Need on praegu suuremad teemad, nii selgub, kui kohtunikega rääkida.
Mis puudutab lahendite arusaadavust, siis jah, ei ole ju mingit kahtlust, et lahendid võiksid olla arusaadavad. Aga samas annate kohtulahendi keele meile paljuski ju teie, seadusandjad. See tuleb ju seaduste keelest. Me peame kasutama neidsamu vormeleid, mida teie olete meile ette andnud. Loomulikult saab üritada seda lihtsustada ja seda ka üritatakse teha. Riigikohtus ja ka alama astme kohtutes on ju üha rohkem juurdunud arusaam, et koos lahendiga tehakse selle kokkuvõte, pressiteade, kui teema vähegi huvi pakub. Meie pressiinimesed on just nimelt üritanud, et need oleksid ka n-ö tavainimestele arusaadavad. Nende eesmärk ongi aidata koos kohtunikega mõne lausega võtta kokku see oluline sõnum, mis selles lahendis on, et see oleks mõistetav ka tavakeeles.
Aga tervikuna paneb ka mind muidugi see muretsema, kui vaadata, millise massiivsusega Euroopa Liidu seadusandja töötab ja kui kohutavalt palju tehnilisi norme tuleb. See muudab raskeks asjade lahendamise, eelkõige tihtipeale just haldusasjades, ka teistes valdkondades, aga eriti keerulised on tehnilise valdkonna vaidlused. Aga mis teha, eks ole. Me kujutame ette, et arstiteadus on väga keeruline, on seotud ladina keele ja kõige muuga. Tõenäoliselt ei mõista n-ö arstide keelt väga paljud inimesed. Ometi, kui kohtusse tuleb vaidlus ravivea üle, tuleb üritada see kohtukeelde panna, et teha selgeks, kas arst on eksinud või ei ole. Siis tuleb minna lõpuni välja, eks ole, kas on diagnoositud nii- või teistmoodi või ravitud nii või teisiti. Seal ei saa kuidagi erialakeelest mööda. Või kui on tehnilised vaidlused kaubamärgi üle, patendi üle – paratamatult ei saa slängist mööda. Aga see ei tähenda, et asjadel ei peaks olema inimlik ja selge kokkuvõte. Me tegeleme sellega, üritame ennast ikka kogu aeg parandada.

11:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Urve Tiidus, palun!

11:00 Urve Tiidus
Lugupeetud Riigikohtu esimees! Kohtute menetlusstatistika, mis teie ettekande juurde on lisatud, on väga huvitav lugemine. Me teame, et nende numbrite taga on konkreetsete inimeste, perede, ettevõtjate lood. Kui juba kohtusse pöördutakse, siis kindlasti pole need asjad väga rõõmsad. Tsiviilasjade statistikas torkab silma perekonnaõiguse asjade arv, mis on suur, te ise mainisite ka seda. Oma ettekandes markeerisite, et mõned küsimused ja valdkonnad on need, millega tuleks rohkem tegelda. Ma oletan, et nende seas on ka perekonnasjad. Mida oleks võimalik muuta, et inimesed ajaksid oma pereasju vähem kohtus ja saaksid n-ö kodus hakkama, oma pereringis?

11:00 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Kui ma rääkisin kohtueelsest ja lepitusmenetlusest, siis ma seda pidasingi silmas. Eestis on kohtutes tõesti väga palju, ebaproportsionaalselt palju pereasju, mis on ühel või teisel viisil lahkumineku järel kohtusse jõudnud. Ühelt poolt on need vara jagamise vaidlused, ka laste jagamise vaidlused ja lastega suhtlemise õiguse vaidlused, mis on väga keerulised ja tihtipeale emotsionaalselt kurnavad ning inimesed on hästi kompromissitult valmis oma õiguse eest lõpuni seisma, ükskõik, kas seda õigust saadakse või mitte. Selliste asjade lahendamine peaks toimuma esmajoones kokkuleppel ja kui kohtud seda teevad, siis nad üritavad neid inimesi lepitada. Paraku on üks suur häda see, et kui inimesed kohtusse jõuavad, siis on konflikt juba nii kaugele läinud, et kui lepitamine ei pruugi olla ka mitte võimatu, siis ei ole see enam lihtne. On üks asi, millega mina sooviksin, et tegeldaks. Justiitsministeerium on seda rääkinud ja Sotsiaalministeerium on sellega ka nõus olnud. Tuleks üritada riiklikult toetatud perelepitust, perevaidluste lahendamise teenust Eestis turgutada. See on selline teenus, et inimesed saaksid juba varem, kui konflikt ei ole veel nii terav, aga nad tajuvad, et tekib vajadus lahku minna ja lapsi jagama hakata, ilma rahata või hästi väikese raha eest pöörduda vaidluse lahendaja poole, kes võtaks nad jutule komplekssselt, kõigi nende muredega, mis neil on, ja üritaks enne, kui asi väga teravaks läheb, rääkida nendest variantidest, mis on, ja üritada inimesi kokku leppima saada. Paljudes riikides töötab see päris hästi. Nagu ma aru saan, on Soomes palju vähem selliseid vaidlusi kui meil. Ometigi on need teemad igal pool ühesugused. See teenus aitaks oluliselt kaasa. See oleks väga suur asi, kui tööle hakkaks selline korralik lepitusteenus, mida inimesed hakkaksid uskuma ja

austama. Lepitajaks oleksid juristikogemuse ja psühholoogikogemusega inimesed, nad aitaksid leida neile inimestele sobivad lahendused enne, kui lõplikult tülli pööratakse. Just see on väga oluline: enne kui lõplikult tülli pööratakse. Siis on see veel lihtne, pärast on seda raskem teha. Me kõik võidaks ühiskonnas, kui neid kohtuasju oleks vähem, lapsed oleksid tervemad, inimestel oleks pingeid vähem, kõik oleks palju parem. See usk perekonnaasjades, et mul on õigus ja teisel ei ole õigus, seda olukorras, kus seaduse järgi on mõlemad võrdsed, on kahjuks väga sügavalt juurdunud Eesti inimesse ja see on tõsine probleem. Kui ma käisin Eestis ringi ja nägin, et perekonnaasju on nii palju, siis see idee veel süvenes. Me üritame sellega tegelda. Ma loodan, et see projekt läheb hästi.

11:03 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Kalle Laanet, palun!

11:03 Kalle Laanet
Aitäh sõnaandmise eest! Austatud Riigikohtu esimees, suur tänu ettekande eest! Minu küsimus puudutab kohtute haldamise nõukoda, mille liige te olete pikka aega olnud, mida te nüüd juhite ja mille liige oli ka minul au olla. See on moodustatud kohtusüsteemi juhtimiseks, see on nõuandev kogu, kus arutatakse riigi olulisemaid ja kohtusüsteemi hõlmavaid, kohtute haldamist puudutavad otsuseid ja seal need ka kinnitatakse. Minu tunnetus kohtute haldamise nõukoja liikmena oli see, et töökorralduslik pool ja kõik need protsessid, mis seal toimuvad ja mida arutatakse, on mingis osas nii aeglased, et see on muutunud ka kohtute arengut ja töökorralduse muutmist eri kohtumajades pärssivaks. Kui kohtute haldamise nõukoda käib koos neli korda aastas, siis, nagu ka sinu kõnest kergelt välja tuli, ühiskond muutub, aga kohtusüsteem mitte. Kuidas sulle tundub, kas kohtute haldamise nõukoja töökorraldust peaks muutma?

11:04 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Ma ei arva, et kohtute haldamise nõukoda peaks iga nädal koos käima, see läheks väga kulukaks ja keerukaks. Kohtunikud peaksid ju istuma ja otsuseid kirjutama, tööd tegema, eks ole, iga päev. Tegelikult on nõukoda ju aeg-ajalt käinud ka erakorraliselt koos ja arutanud kirja teel, kui on olnud mingid väga kiired ja põletavad asjad. Mõte on ju see, et seal arutletakse rahulikult suuremate asjade üle. Viimane kord toimus kohtute haldamise nõukoda kaks päeva ja me arutasime selle üle, kuidas Harju Maakohtu töökoormust ümber jagada rahulikult. Tähendab, me mitte ei arutanud rahulikult, see tekitas väga suuri vaidlusi kohtunike seas, kuidas seda kohtunike õiglast töökoormust mõõta. Me panime praegu paika need kuupäevad ja me tuleme sügisel selle juurde tagasi. Justiitsministeerium on võtnud sihiks, et me suhteliselt kiiresti tooksime seadusandja ette neidsamu teemasid. Mitte nii, et ma räägin nüüd teile jutu ära ja siis jääb kõik samamoodi, aasta pärast tulen ja räägin jälle sama juttu. See ei tohiks niimoodi olla. Me ikkagi üritame nii palju seda korda muuta, et see lihtsalt jututuba ei oleks, me üritame seal mingid otsused vastu võtta. Ka mulle ei meeldi niisama istuda ja aega surnuks lüüa. Ma loodan, et KHN ei ole selline organ ja me saame tema tegevust vajaduse korral ka paindlikumaks muuta. Aga see neli korda aastas on vist seaduses kirjas, kui mul õigesti meeles on. Praegu on see niimoodi olnud.

11:06 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Oudekki Loone, palun!

11:06 Oudekki Loone
Aitäh! Austatud Riigikohtu esimees! Ma jätkan kolleeg Kalle Laaneti tõstatatud problemaatikat. Kui me vaatame kohtuvõimu sõltumatust, siis ühelt poolt on see sõltumatus täidesaatvast ja seadusandlikust võimust ning teiselt poolt on ka kohtuastmete omavaheline sõltumatus, muidu oleks apellatsioon silmakirjalik. Madalama astme kohtuid haldab ju Justiitsministeerium koostöös sellesama kohtute haldamise nõukojaga, mille tööd juhib Riigikohtu esimees. Siin tekib teoreetiliselt oht madalama astme kohtute sõltumatusele. Kas võib-olla ei oleks mõistlik luua ka madalama astme kohtute jaoks uus autonoomne struktuur, mis neid haldaks, mis oleks sõltumatu nii Riigikohtust kui ka täidesaatvast võimust?

11:07 Riigikohtu esimees Villu Kõve

Aitäh! Seda teemat on umbes 15 aastat kuumana hoitud, et kohtute haldust tuleks muuta ja luua iseseisev kohtuasutus kuni Riigikohtuni välja. Seal on mitu aspekti. Ühelt poolt on muidugi küsimus sellessamas poliitilises otsuses ja valikus, eks ole. Aga teisalt on ka küsimus, kes vastutab siin riigis selle eest, et õigus saaks mõistetud, kas täitevvõim peaks selle eest vastutama või ei peaks vastutama. See on olnud rohkem põhimõttelist laadi küsimus, et kui ikka õigusemõistmisega on halvasti, kelle otsa siis vaadata. Kuigi seda ettekannet on pandud pidama Riigikohtu esimees, vastutab laias laastus ju justiitsminister selle eest, mis alama astme kohtutes toimub. Riigikohus vaatab seda ja neid asju, mis sinna jõuavad, ju ainult kõrvalt.
Iseenesest ei oleks minul ja paljudel kohtunikel midagi selle vastu. Jah, on öeldud, et oleks sõltumatum, kui nad oleksid eraldi. Küll aga on sellega seoses üks väga põletav asi, mis on siiamaani saanud kogu aeg takistuseks, ja selle asja nimi on raha. Nimelt, meil on räägitud (ma ei tea küll detaile) Leedu kogemusest. Seal on loodud asutus, aga raha ei ole talle piisavalt antud. Kui ei ole täitevvõimu vastutust selle asja eest ja kohtusüsteem ise peab tulema kauplema teilt endale raha, aga ei ole mingeid garantiisid, siis ma kujutan ette, et kui meil ei ole eestkostjat, kui ei ole mehhanismi, mis tagaks kohtutele raha, siis eelarveläbirääkimistel, kui eelarvet kärbitakse, öeldakse, et nendest ei ole midagi kasu, sealt on kõige lihtsam võtta. Prantsusmaal või ka Soomes, ma saan aru, on selline süsteem, et kui kohtud küsivad, siis raha antakse, aga meil ei ole niimoodi. Ükskõik, kes küsib, Rahandusministeerium ikka ei taha anda.
Selles olukorras on selle sõltumatusega küll nii, et teil on struktuur ja te olete ja vastutate, aga peaks olema ka jätkusuutlik finantseerimine. Kuna seda mudelit ei ole keegi suutnud pakkuda, siis ma ütleksin nii, et on parem, kui selle eest vastutab täitevvõim, kelle käes on riigi rahakott. Ja see, et vastutus on jagatud Riigikohtuga, on selles mõttes hea, et Riigikohus omakorda teeb mingis mõttes järelevalvet ülejäänud kohtusüsteemi üle. See on parem variant. Aga need teemad on kindlasti üleval ja vaidlused kestavad edasi, ma arvan.

11:09 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Anti Poolamets, palun!

11:09 Anti Poolamets
Lugupeetud ettekandja! Viimasel ajal on näha olnud, et meie moodsasse digitaliseeritud süsteemi kipuvad mõned keskaegsed elemendid sisse, ma pean silmas sedasama koduvägivallateemat. Eile, kui siin oli umbusaldamise teema üleval, teadis üks saadik täpselt, kuidas Marti Kuusik oma naist peksab, ta kõneles kindlas kõneviisis, tema on nii hea selgeltnägija. Ja kui tema tähelepanu sellele juhiti, siis oli vabanduseks see, et niikuinii tunnistajad ei taha tunnistada ja see on peitkuritegu. Levitatakse süüdioleku presumptsiooni, niikuinii ollakse süüdi. Teine asi, levib ka Pavlik Morozovi sündroom. Nimelt kutsus Sass Henno üles lähedaste peale kaebama, lubades korterit, lubades raha, ERR kutsus vihjeid andma, et andke oma lähedased üles. See on sulaselge 1930-ndate sündroom, et, Pavlik Morozov, anna oma isa üles, eks ole. Kummalised asjad levivad.

11:10 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Palun küsimust!

11:11 Anti Poolamets
Kuidas te seda kommenteerite?

11:11 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Jällegi, ma lugesin meediast teie eilse diskussiooni kohta, ma tean, et see siin toimus, aga rohkem ma midagi selle asja kohta ei tea ja ma arvan, et ma ei peagi sellest midagi rohkem teadma. Küllap seda uuritakse ja tõde tuleb välja. Küsimus on meedias millegi ülevõimendamises, nii et keegi tunneb, et teda on riivatud. Meil on olemas tsiviilõiguslikud õiguskaitsevahendid. Kui kellegi eraellu on liigselt sekkutud, siis on võimalik esitada hagi meediaväljaande, andmete levitaja vastu, on võimalik nõuda raha, ka karistuslikku kahjuhüvitist seaduse järgi. Need on need seadusega pakutud variandid. Ma arvan, et on hea, et meil ei ole meedias eeltsensuuri. Kui keegi ütleb, et kuule, nüüd me hakkame otsustama, kas te võite millestki kirjutada või ei või, siis see oleks halvem variant kõigile teistele, ma arvan. Teatud asjade

puhul, kui on hästi terav avalik tähelepanu, niimoodi juhtub. See ei ole ju esimene selline asi. On ju varemgi olnud sarnaseid rünnakuid meedias, mis on ette võetud võib-olla ka kindla suunitlusega, aga seda, et nende vastu minna ja öelda, et kohus või keegi kuskil peaks kogu aeg jälgima ja nuppu vajutama ja ära kustutama, ma arvan, te tegelikult keegi ei taha. Te ei taha, et selline süsteem meil Eesti riigis oleks. Ma arvan, et õiguskaitsevahendid on meil olemas ja kui selgub, et kellegi kohta on ikkagi laimu räägitud või kellegi eraelu on toodud alusetult välja, seda on riivatud ja selle puutumatust on rikutud, siis mõistetakse ka raha välja ja see lõpuks nendes asjades mõjub. Ma ei oska seda teistmoodi lahendada. Kunagi oli laim ja solvamine Eestis kriminaliseeritud, aga seadusandja kaotas selle juba päris ammu ära. Paljudes riikides on see jätkuvalt kriminaliseeritud. Meil on kriminaliseeritud spetsiifilised laimu ja solvamise liigid. See on olnud poliitiline valik, et ainult tsiviilõiguse kaudu minnakse seda tegema, üldist järelevalvet ei ole. Aga see on ju teie kätes, Riigikogu, millist süsteemi me tahame. Praegu on meil tsiviilõiguslik süsteem.

11:13 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Annely Akkermann, palun!

11:13 Annely Akkermann
Suur tänu, juhataja! Lugupeetud ettekandja, suur tänu ettekande eest! Te ütlesite põgusalt, et maksejõuetuse menetlus vajab reformimist. Mis on täpsemalt need probleemid, mida tuleks siis uue paradigma alt käsitleda?

11:13 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Tegelikult on Justiitsministeerium pikalt tegelenud maksejõuetuse reformi ettevalmistamisega ja ma loodan, et nad jõuavad millalgi nende muudatustega ka seadusandja ette. Meil üldiselt kohtumenetlus ju töötab, aga on paar sellist musta lammast kohtusüsteemis, ütleme siis niimoodi, kus asjad ei lähe nii, nagu võiksid minna, ja kus me oleme ka rahvusvahelises võrdluses halval kohal. Paraku on üks nendest maksejõuetuse menetlus. Kui vaadata neid n-ö rahvusvahelisi edetabeleid, siis näeme, et seal on kaks kriteeriumi, mida võrreldakse. Üks on see, kui kaua see menetlus tavaliselt kestab, ja teine on see, kui palju see võlausaldajatele raha toob. Meie oleme mõlemas asjas parimatest väga kaugel. Võiks öelda utreeritult – ma arvan, et pankrotihaldurid või kohtunikud küll natuke pahandavad –, et menetlus kestab lõpmata kaua ja raha ei tule mitte kellelegi teisele, seda jätkub paljudel juhtudel ainult menetluskulude katmiseks. See olukord ei ole mõistlik ja me peame üritama leida võimalusi, kuidas sellega toime tulla, et me tühje menetlusi ei ketraks. Teisalt, kui on ikkagi petetud, kui on kriminaalasjad, siis riik peab nendega tegelema, mitte nii, et neid varjatakse, menetlused lõpevad niisama lihtsalt ära ja keegi mitte midagi ei saa. Justiitsministeeriumil on olnud plaan luua uus järelevalveasutus maksejõuetuse asjade jaoks, mis hakkaks süvendatult tegelema just nimelt nende n-ö kuritegelike pankrottidega. Soomes on see korraldus selline olnud. Seal on ta väga hästi töötanud, võiks võtta sealt šnitti ja katsuda seda menetlust kuidagi deformaliseerida.
Võlavabastuse teema on ka üleval, et kas pankrot peab viima ikkagi lõpuks inimese võlgadest vabastamiseni. See on olnud väga erinev. Vaatame Euroopas ringi. On riike, kus üleüldse ei ole võlavabastust, on selliseid viie-kuue aasta riike nagu meie, aga Inglismaal saab kuue kuuga võlgadest vabaks, saad avada uue lehekülje pankrotimenetluses. Siin on rahvusvaheliselt valikuid väga palju. Ma arvan, et meie pankrotimenetlus on natukene keerukas, õigemini, see kontseptuaalne lähenemine on liiga keerukas ja ta ei anna lõpuks paljudele mitte midagi. Võlausaldajad löövad käega, nad ei saa tihtipeale mitte midagi. See kuidagi sumbub kõik ära, paraku on see nii olnud. Ma loodan väga, et see reform aitab siin midagi.

11:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Heiki Hepner, palun!

11:16 Heiki Hepner
Suur tänu, hea juhataja! Austatud Riigikohtu esimees, aitäh hea ettekande eest! Te tõite välja, et maakondlikud kohtumajad ja ka kohtunikud, kes seal töötavad, on küllaltki erinevalt koormatud. Sellest võis välja lugeda, et see on teatud probleem, eriti arvestades piiratud ressursse. Ega siit ei kooru

arusaama, et kohtumajade arvu oleks vaja vähendada? Või näete te siiski võimalusi, kuidas tööd niimoodi ümber korraldada, et nad oleks ühtlasemalt koormatud?

11:16 Riigikohtu esimees Villu Kõve

Sellega me viimasel korral kohtute haldamise nõukojas just tegelesime. Praegu on elu läinud nagu loomulikul teel, kui niimoodi edasi läheb, siis need majad vaikselt hääbuvad. Tuleks otsustada, mida teha. Samas on meil fantastiliselt ilusad ja heas korras kohtumajad üle Eesti. Need on enamikus riigimajad. Seal on töö olemas ja on ka inimesed, kes vajavad seal kohapeal õigusemõistmist, näiteks võib tuua needsamad, ütleme, perekonnaasjad, võib-olla needsamad vahi alla võtmised kohapeal. Me ei saa öelda, et kurjategijad koonduvad kõik Harjumaale, nemad on ikkagi üle Eesti laiali ja teevad seal oma tegusid ning neid on vaja ka võib-olla kohapeal vahi alla võtta. Praegu me oleme kohtute haldamise nõukojas rääkinud, et pigem tuleks ikkagi otsida variante koormuse ühtlustamiseks ja üritada jagada ümber Harju Maakohtusse kuhjuvaid asju, mida ei pea tingimata lahendama Tallinnas. Neid võiksid lahendada kohtunikud üle Eesti. Tagades ühtlase koormuse, me stabiliseerime ka nende kohtumajade olemasolu. Seal on töö pidevalt olemas, on erinevad asjad ja tagatud on kvaliteet. Pigem tuleks liikuda sedapidi, et koormust hajutada, mitte neid maju kinni panna.
Meil on olnud üks riigiõiguslik probleem, millest ma põhiseaduskomisjonis ka rääkisin. Nimelt on põhiseaduses säte, mis ütleb, et inimest ei tohi viia ühe kohtu alluvusest teise ilma seadusliku aluseta. See on olnud põhiline probleem Harju Maakohtu asjade ümberjagamisel. Me otsime nüüd variante, et põhiseaduslikkus oleks ikkagi tagatud, aga et vähemalt osa asjade puhul oleks võimalik koormust ümber jagada. Me praegu analüüsime, kuidas seda teha. Kohtute haldamise nõukojas oli viimasel istungil üldine arusaam see, et mitte minna majade likvideerimise teed, vaid tuleks minna seda teed, et majades oleks tööd, tuleks jagada ümber see Harju Maakohtu suur koormus. Lahendus ei ole ka see, kui me Harju Maakohut lihtsalt täidame uute ja uute kohtunikega, siis lõpuks ongi kogu elu seal.

11:18 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Signe Riisalo, palun!

11:18 Signe Riisalo

Aitäh! Hea Riigikohtu esimees, tänan kõigepealt huvitava ettekande ja ka selle diskussiooni eest, mis teiega on tekkinud. Aga lähen perekonnaõiguse ja perelepituse teemade juurde. Tõepoolest, olen olnud lastekaitsetöötaja rollis ja tean, et ka nendel on töölaual väga palju vanematevahelisi vaidlusi ja kohtud on ebamõistlikult koormatud. Seda enam, et oluliste asjaolude muutumise korral võidakse sama asjaga kohtusse ka tagasi tulla. Lapsele on oluline üksteist mõistvad vanemad, ainult vanemate suhete kvaliteet tagab lapsele heaolu ja õnneliku lapsepõlve. Siit ka minu küsimus. Ma saan aru, et rahvakohtunike kaasamine, nagu te ka möönsite, võib õigusemõistmist kohmakamaks muuta ja süvendab seda probleemi, et kohtulahendite kiirus ei ole see, mis vaja. Kuidas te suhtute perelepituse rakendamisse elatise, suhtlusõiguse ja ka hooldusõiguse asjades, jättes kohtule saavutatud kokkuleppe või lepituse tulemuse fikseerimise rolli määruse kujul? Ma tean, et Justiitsministeerium ei näe, et kõiki neid asju oleks võimalik perelepituse raamistikus lahendada.

11:20 Riigikohtu esimees Villu Kõve

Tõenäoliselt ei ole mitte kunagi võimalik saavutada olukorda, kus kõik inimesed lepivad omavahel kokku. Ikkagi jäävad asjad, mille puhul tuleb lõpuks otsustada, kellel on õigus. Lihtsalt on niimoodi. Aga küll me saaksime üritada seda, et nende asjade protsent, mis kokkuleppel lahendatakse, oleks suurem. Minu arusaamist mööda, kui teha mingisugune riiklikult toetatud püsiv lepitusasutus, siis ei pea need määrused kohtust tingimata läbi käima. Täna on süsteem ju selline, et lepitajate lahendid tuleb jah kohtus täidetavaks tunnistada, aga mitte kõigi omad, niipalju kui mina seadust mäletan. Kui see on püsiv struktuur, siis ei ole seda tingimata vaja, ta saaks ise need kokkulepped kinnitada ja neid võiks ka täita. Soomes on väga võimas sotsiaalkindlustusamet nimega KELA, kes on ka Eesti elatisvõlgnike hirm paljuski olnud, sest ta on nende raha püüdnud. Tema kinnitab need kokkulepped ja on paljuski kogu elatiseteema Soomes üle võtnud. Kohtutes on väga vähe elatisasju, kui mulle on õigesti seda peegeldatud. Ma ise ei ole selle süsteemiga väga tuttav, aga nii olen ma aru saanud.
Meie soov oleks ka see, et need asutused saaksid tööle hakata kõigi nende asjadega, loomulikult ka elatisasjadega, sest need on ju seotud asjad. Kui minna lahku, siis lapsega suhtlemine ja elatis – need

mõlemad küsimused on korraga laual. Muuseas on huvitav, et selle liiga suure miinimumelatise üks positiivne külg, mille mina praegu võin välja tuua, on see, et isade soov lastega suhelda on seetõttu plahvatuslikult suurenenud. Võimalik, et seal on ka teatud merkantiilne huvi, selles mõttes, et siis peab vähem elatist maksma, kui rohkem lapsega koos olla, aga kui tänu sellele saab laps isaga rohkem koos olla, siis on sellel ühiskondlikult jälle parem tulemus. Meeste selline hästi kompromissitu vaidlemine ei ole tingimata halb. Tõesti, ühiskondlik olukord on täiesti muutunud. Kui 20–30 aastat tagasi, Vene ajal, oli arusaam, et kui lahku minnakse, siis lapsed jäävad emale, ja keegi ei vaielnud selle üle, et tahaks rohkem last näha, siis täna on kohtud vaidlusi täis. Rollid on peredes oluliselt muutunud.

11:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Hanno Pevkur, palun!

11:22 Hanno Pevkur
Aitäh, hea istungi juhataja! Austatud Riigikohtu esimees, hea Villu, sind on alati hea kuulata. Võib-olla ma natuke mõtisklen ja palun su arvamust sinu kõnes toodu kohta. Selle lõpus oli pikk loetelu sellest, mida õigusruumis oleks vaja muuta. Juba see on, ma arvan, Justiitsministeeriumi selline paari aasta tööplaan. Aga oma kõne keskel sa mõtisklesid sel teemal, kuidas minna edasi ja millised hakkavad olema valikud meie kohtupersonaliga seoses. Sa tõstatasid hulga küsimusi. Mis su enda eelistused on või kuhu suunas sinu arvates kohus liigub? Kas pigem jääb kohtunikkonda vähemaks ja kohtuabilisi tuleb rohkem või peame sama personaliga hakkama saama või mis suunas Eesti kohtusüsteem areneb?

11:23 Riigikohtu esimees Villu Kõve
See ei ole mingi minu personaalne otsus, see ei saagi seda olla. Mul ei ole ka lõplikult väljakujunenud seisukohta. Ma olen tõstatanud need küsimused, et nendega tuleks tegeleda ja selle üle kollegiaalselt mõelda. Meil on mitmeid variante. Lähtekoht on praegu olnud selline, et kohtunike arv pigem kas väheneb või jääb samaks. Mina arvan, et kohtunike endi panus otsuste ja keeruliste kohtuasjade kirjutamisel võiks olla suurem. Võib-olla ei saa eeldada, et kohtuametnikud sinu eest töö ära teevad. See, kas igal kohtunikul peab olema kohtujurist, on finantsiliselt küsitav. Juba sel aastal kerkis see küsimus üles, kuna seadusandja on sidunud kohtujuristide palga kohtunike omaga ja kui tõsta kohtunike palka, siis tõuseb ka kohtujuristide palk. Kas see on perspektiivis jätkusuutlik, arvestades, et neid on ligikaudu 200 inimest üle Eesti? Võimalik oleks ka n-ö büroopõhiliselt neid juriste pidada, nad ei oleks mitte kohtuniku külge kinnistatud, vaid nad osutaksid teenust ja neid võiks siis võib-olla mõnevõrra vähem olla. Kohtunike seas see mõte kindlasti väga populaarne ei ole, sinna ei ole aruteludega veel ka jõutud. Me oleme praegu püstitanud küsimuse, kuidas selle optimeerimisega on. Kohtunike üldine arusaam on, et kohtujuristide arvu ei tohiks vähendada ja ka kohtunike arvu ei tohiks vähendada. See on olnud üldine ja täiesti arusaadav mõtlemine, aga selle taustal me peaksime üritama prognoosida, mis siis viie või kümne aasta pärast toimub nende asjadega, mille jaoks me inimesi vajame, kas meil on vaja rohkem kvantitatiivset tööd või kvalitatiivset tööd. Kui arvuti võtab tehnilist tööd üle ja kui see hakkab hästi tööle, siis tehnilisi töötajaid peaks ju vähem vaja olema. See on see loogika. Ma arvan, et minna seda teed, et me vähendame kohtunike arvu, ei ole praegu õige, aga võimalik, et tuleb lõpuks mõlemate arvu vähendada. See sõltub sellest, kui palju tööd ikkagi on. Täna mulle tundub, et tööd jagub üle Eesti, vähemasti kui Harju Maakohtu koormus ümber jagada. Pigem tuleks vaadata, kui palju meil neid kohtuabilisi vaja on sellisel kujul ja kas see on jätkusuutlik, sest palgateemaga koos kerkib see teema kohe üles, kas neid saab nii palju olla.

11:25 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Andres Sutt, palun!

11:25 Andres Sutt
Aitäh! Lugupeetud Riigikohtu esimees, aitäh hea ettekande ja sisukate vastuste eest! Ma jätkan Annely Akkermanni küsimust maksejõuetuse korra reformi teemal. Majandustsükkel on juba pöördunud või pöördumas ja majanduslanguse tingimustes tuleb kindlasti ka maksejõuetuse kohtumenetlusi juurde.

Te mainisite, et on mõned ideed, kuidas paremini nende kuritahtlike pankrottidega tegeleda. Aga on teil ka mõtteid kohtupraktika kohta, mida võiks teha teistmoodi täiesti tavaliste maksejõuetusjuhtumite puhul, kui kellelgi ei ole halba kavatsust, vaid on lihtsalt vale äriline otsus või muud põhjused?

11:26 Riigikohtu esimees Villu Kõve

Tegelikult on ju meie maksejõuetuse praktika ajas muutunud ja see on muutunud niimoodi, et kui 1990-ndate alguses meil tekkis maksejõuetusõigus, pankrotiõigus, siis see oli juriidiliste isikute teema. Ma ei tea, millal oli Eestis esimene eraisiku pankrot. Sinna läks aega. Kuid täna, aastal 2019, on masstöö hoopis eraisikute pankrotid. Maksejõuetud on eraisikud igasuguste laenude-liisingute all. Praegu on neid veel suhteliselt vähe, aga kui majandustsükkel vahetub, siis mis edasi tuleb, seda me ei tea. Minu arusaam on selline, et me peaksime väiksemate ja lihtsamate asjadega, kus ei ole kuritahtlikkust näha, tegelema lihtsamalt. Mina arvan – kuigi siin on mul palju vastaseid –, et me võiksime võlgadest vabastamist lihtsustada ja inimestele lihtsamini ka teise võimaluse anda, mitte neid – halb sõna! – peedistada selle menetlusega. See ei anna kokkuvõttes mitte midagi, raha sealt ikkagi reeglina ei tule, kui inimene selle menetlusega ära ruineeritakse. See on minu isiklik arusaam, et see võiks kuidagi lühemalt ja lihtsamalt käia. See on üldse paradigmaatiline muutus ju, kogu maailmas on näha, et kui maksejõuetuse menetlus oli varem võlausaldajakeskne, siis nüüd on ta muutunud rohkem võlgnikukeskseks. Võlausaldajatele pannakse vastutust juurde, nad peavad rohkem kontrollima, kellele nad laenu annavad, ja siis kannavad pärast ka riske koos. Ei saa öelda, et kui keegi jääb sulle võlgu, siis ta peab elu lõpuni maksma. Kui sa hindasid seda inimest või tema maksevõimet valesti, siis sa pead arvestama sellega, et sa ei saagi oma raha tagasi. Aga kuritegelikud asjad jäävad siit praegu kõrvale. Need on niisugused põhimõttelist laadi valikud, mis ees seisavad. Ma loodan, et see menetlus läheb ikkagi paremaks ka füüsiliste isikute puhul. Euroopas on küll palju halvemas seisus riike, kus ei ole tarbijate pankrotti üldse korralikult reguleeritud. Aga ka meil vääriks tarbijateema paremat käsitlemist, ma arvan.

11:28 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Jürgen Ligi, palun!

11:28 Jürgen Ligi

Aitäh! Härra kohtunik, teie tunnete seda süvariigi värki. Mina kohe kardan. Eile oli siin üks siseminister, tema teab ka süvariiki ja rääkis, et siin juba mainitud Marti Kuusikut uuritakse, aga mitte mingit kriminaalasja ei ole. Veel ta rääkis eile ja sisuliselt on ta seda palju rääkinud, et tema hakkab uurima opositsiooni. Kas nii hakkab Eesti riigis olema, et kriminaalasja ei ole, aga inimest uuritakse, ja süvariik uurib opositsiooni, sellepärast et ta on opositsioonis?

11:29 Riigikohtu esimees Villu Kõve

No mina ju ei tea, mis toimub ministeeriumis, politseis või kuskil. Aga ma loodan väga, et see tegelikkuses nii ei ole. Selleks ongi meil kogu kriminaalmenetluse järelevalve antud prokuratuuri kätte, see asutus on ju kõikide uurimiste eest vastutav ja ilma prokuratuurita ei tohiks sellised asjad toimuda. Prokuratuur on Justiitsministeeriumi valitsemisalas ja teda on üritatud ikkagi sõltumatult kokku panna. Ma loodan, et ta täidab oma ülesandeid, et meil ei ole sellist süvariiki, nagu siin juttu on olnud. Mina olen võib-olla naiivne ja idealistlik inimene, aga ma ikka loodaks, et meil on õigusriik.

11:29 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urmas Espenberg, palun!

11:30 Urmas Espenberg

Austatud juhataja! Hea ettekandja! Positiivne on kuulda, et perekonnaõiguses on edasiminekud, et arvestatakse ka isadega, mitte nagu vanasti, et võeti vara ära, tuli maksta alimente ja last ka ei näinud. Minu küsimus puudutab hoopis kohtulikku aktivismi. Näiteks tühistas kohus hiljuti Rakvere volikogu otsuse ja varem on olnud mingite homoabielude legaliseerimist. Kas niimoodi ei sekkuta liigselt nii täitev- kui ka seadusandliku võimu töösse?

11:30 Riigikohtu esimees Villu Kõve

Ma pean tunnistama, et seda Rakvere otsust ma konkreetselt ei tea, ma ei hakka siin keerutama. Ma ei tea, millest jutt käib. Aga üldiselt, selle piiri üle, kui kaugele kohus võib minna, on maailmas ikka kirjutatud ja arutletud, ka teoreetiliselt. Mis on kohtu roll? Rakendada neid norme, mille seadusandja on ette andnud. Kui seadusandja annab selle pildi üldiselt ette, siis kohus viib selle konkreetsete juhtumiteni. See ongi kohtu esimene ja põhiline ülesanne. Teine ülesanne on kohtul ka, vaadata, et needsamad normid, mis seadusandja on andnud, oleksid põhiseadusega kooskõlas ja inimeste põhiõigused oleksid tagatud. Ka see on kohtu roll konkreetsetes kohtuasjades. Kui kohus leiab, et see nii ei ole, siis peab ta algatama põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse.
Seal kahe vahel on teatud kaalutlusruumiga asjad, mis ilmselt teie mõtetes praegu ongi, n-ö riskirühmas olevad asjad, kus kohus ei algata küll põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust, kuid võib-olla tõlgendab seadust laialt. Need on sellised piiripealsed asjad. Aga selleks ongi meil ette nähtud kolmeastmeline kohtusüsteem ja võimalus alama astme kohtu otsuseid tühistada. Kuid ma arvan, et üks kohtu ühiskondlikke ülesandeid kõikides riikides on ka õigust edasi arendada. Meil tulevad paraku ju ette kohtuasjad, üldse asjad, mida seadusandja ei ole ette näinud. Seadusandja ei saa ette näha kõiki asju, mis elus ette tulevad, mingid valdkonnad jäävad välja. Samas ei saa inimesed jääda kaitseta, kohus peab midagi otsustama, ta peab midagi ette võtma, et vaidlus lahendada. Vajaduse korral peab kohus ise selle normi looma, kui midagi muud üle ei jää. Kas kellelegi tundub see seaduses antud volituste ületamisena või mitte, on juba hinnangu küsimus. Aga kui vaidlust teistmoodi lahendada ei saa, siis see niimoodi on, kui inimesed tahavad oma õigusi kaitsta.
Ma arvan, et Eestis mingisuguseid peadpööritavaid kohtuliku aktivismi juhtumeid, kus on täiesti uued paradigmad avatud, on ikka minimaalselt. Võtame siin Ameerika Ühendriigid, kus on kohtulahendiga piltlikult öeldes terved õigusharud loodud, meil kohtud ei ole nii äärmuslikud olnud. Meil on ikka selles mõttes seadusriik olnud, me oleme ikka üldiselt seaduse lainel püsinud. Aga mingi aktivism peab olema. Seesama aktivism hoiabki õigussüsteemi arengut püsti. Kui tulevad uued asjad, mida ei nähtud võib-olla 30 aastat tagasi ette (meil nii vanu seadusi väga ei ole, aga 10 aastat vanu seadusi on), siis kohus peab kuidagi ju selle tänapäevase asja lahendama. Ma väga suurt hirmu siin küll ei ole näinud. Aga ma olen seda meelt, et kui on seadus, siis tuleb seda rakendada. Kui see seadus kohtuniku arvates ei taga inimeste põhiõigusi, siis tuleb algatada põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus, mitte otsida vahevariante.

11:33 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Riho Breivel, palun!

11:33 Riho Breivel

Lugupeetud juhataja! Austatud ettekandja, hea on kuulda nii põhjalikke vastuseid igale küsimusele. Tahaks öelda, et eks menetlustoimingute rikkumist ikka vahetevahel juhtub, sellest ei pääse me vist mitte kuhugi, ei pääse ka tulevikus. Aga mina usun kindlasti Eesti riigi demokraatlikku lähenemisse kõikide kohtumenetluste ja muude toimingute puhul. Nii et ka saalis olijatel ei tasu hirmutada, nagu midagi hakkaks antud koalitsiooni tingimustes muutuma. Aga paljudes kohtades on kohtunikud ja prokurörid ühes majas. Kuidas see suhe on ja kuidas suhtuda üldse sellisesse, kuidas öelda, kooseksisteerimisse?

11:34 Riigikohtu esimees Villu Kõve

Ma olen käinud läbi kõik kohtumajad peale Kärdla. See kohtunike ja prokuröride koosolemine majades on pigem reegel kui erand. Tõsi, on erinevaid lahendusi. On maju, kus prokuratuuri ei ole kas üldse või ta on siis mingis täiesti omaette tiivas, aga on ka selliseid maju, kus nad on tihedamalt koos, nagu Tartu kohtumajas on. Miks see omal ajal niimoodi tehti? Ma arvan, et selle taga ei ole rohkem mitte midagi kui puhas eelarveline kalkulatsioon, on odavam hoida riigiasutusi üheskoos.
Muuseas, see küsimus läheb veel teravamaks praeguses olukorras, kus on mõeldud, et väiksemad kohtumajad on liiga suured, et kui jääb kaks-kolm kohtunikku, siis ei ole vaja nii suurt maja. On olnud idee ehitada riigimajad, kus on mitmed riigiasutused koos. Võimalik variant väikestes kohtades on see, et viia kohtud nendesse riigimajadesse, kui väga palju ruumi ei ole vaja, aga istungit oleks vaja pidada. Siis hakkab see eri asutuste kokkupuude veel suurem olema. See on valikute küsimus. Kohtunikel ei ole midagi selle vastu, et tõstame prokuratuuri sealt majast välja. Aga kuhu see prokuratuur läheb, tekib

küsimus, sest prokuröre on meil ka vaja. Olen rääkinud mitme kohtunikuga. See, kuidas sellesse suhtutakse, on erinev. Valdav osa kohtunikest ja ka prokuröridest mingit probleemi selles ei näe, et nad koos on. See on rohkem selline näivuse teema, kuivõrd kohtunik ja prokurör või ka kohtunik ja advokaat kokku puutuvad. Meil on ju olnud kohtumaju, kus olid ka advokaadid. See ei ole sugugi mitte selline asi, mida ei oleks üldse olnud. Kohtutäiturid ja üldse kõik olid samas majas, väikestes kohtades see nii paraku on. Uutes majades on üritatud ikkagi tsoonid vahele tekitada, et nad oleksid eraldi, Harju Maakohtus ka, et nad ei puutuks nii väga kokku ja oleksid eraldi. Ideaalis, ma ütleks ka, et jah, las olla eraldi. Aga samas, kui öeldakse, kui palju see maksma läheb, et hakata prokuratuurile eraldi maju ehitama, siis see tundub kõige muu taustal jälle ebamõistlik. See risk ei ole minu meelest nii suur. Aga kui Riigikogu otsustab, et tuleks prokuratuur kohtumajadest välja viia, ja annab raha, et ehitada uued prokuratuuriruumid, siis ma usun, et kellel siis ikka probleeme on.
Ma usun, et selle ühes majas paiknemise praktiline mõju õigusemõistmisele ei ole siiski suur. Ma olen aru saanud, et eriti nooremad kohtunikud suhtuvad prokuröridesse veel eriti tõrjuvalt. Prokurörid on kurtnud, et uus põlvkond ei tahagi nendega suhelda või et sellist tõrjuvat hoiakut on rohkem. See risk kaob mingil kujul ka põlvkondade vahetusega. Aga see küsimus on jah, mida perspektiivis teha nende majadega, kas ehitada prokuratuurile midagi veel eraldi. Tartus näiteks on tõesti nii, et Tartu Ringkonnakohus vajaks neid ruume hädasti. Tihtipeale on need küsimused võib-olla tingitud ka sellest, et kohtul oleks huvi need ruumid enda kätte saada, siis on ka võib-olla prokuratuur natukene põhjendamatult peksupoisi rolli sattunud, teda on ju ka vaja.

11:38 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Leo Kunnas, palun!

11:38 Leo Kunnas
Lugupeetud koosoleku juhataja! Hea ettekandja, tänan kõigepealt väga hariva ettekande eest. Ma esitan sama küsimuse, mille ma fraktsioonis juba esitasin. Küsin lihtsalt selleks, et siin suures saalis ka märk maha jääks. Minu küsimus on lihtne: mida me peaksime tegema või ette võtma, et meie kohtusüsteemi ette valmistada võimalikuks kriisi- või sõjaajaks, nii et ta suudaks korralikult täita neid väga palju raskemaid ülesandeid ja lahendada ka neid spetsiifilisi ülesandeid ja asju, mis seoses kaitseväeliste või sõjakuritegudega ette võivad tulla?

11:38 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Üle-eelmises kohtute haldamise nõukojas tutvustati Justiitsministeeriumi riigikaitse töögrupi kontseptsiooni, kus pakutakse välja, ma sain aru, koos uue riigikaitseseaduse eelnõuga kohtumenetluse muudatusi selle kohta, kuidas kohus sõja ajal toimida võiks. Ma sain aru, et see teema on üleval olnud. Mina olen ise rääkinud sel teemal reservohvitseride koguga või vähemasti selle esindaja härra Pihlakaga, kes on väga südamesse võtnud seda, et meil oleks ikkagi selge kontseptsioon, mis kriisi ajal võiks toimuda. Ma arvan, et see tulebki ilusasti seaduses läbi mõelda. Tema mõte oli selline (sellele on ka raske vastu vaielda), et lisaks sellele, et sõja ajal peab seadusandlikult olema võimalik paindlikumalt kohtuasjade ümbertõstmisele reageerida – me ei tea, millises kohas me asju arutame, me ei saa öelda, et me peame igal juhul lahendama asju seal kohtumajas, kus võib-olla rahu ajal, asju saab ümber jagada, meil on kiirmenetlused olemas –, oleks praktiliselt võib-olla veel olulisem (ta avaldas sellist arvamust) võtta neli-viis, võib-olla kaheksa kohtunikku, keda spetsiaalselt treenitakse ja ette valmistatakse, käiakse ka välismaal. Võiks arutada, kes oleks see löögirühm sellel raskel ajal, keda saaks rakendada ja kes oleks eriettevalmistusega selle jaoks, et nad õigusemõistmist rohkem enda peale võtaksid, kui seda vaja peaks olema. Aga ma loodan, et need eelnõud jõuavad mingil hetkel Riigikogu ette ja te saate selle teemaga edasi minna.

11:40 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Enn Eesmaa, palun!

11:40 Enn Eesmaa
Suur aitäh! Austatud Riigikohtu esimees! Teie põhjalik ettekanne ja reibas ning detailirohke küsimustele vastamine tõestab meile ilmekalt, kuivõrd õige otsuse Riigikogu tegi, teid sellesse kõrgesse ametisse

määrates ja kinnitades. Minu küsimus on teie ettekande alguse koha. Te tõite välja meie kohtusüsteemi komplimentaarse statistika, kus Eesti on Taani järel teisel kohal. Kas te võiksite öelda, mitmendal kohal on meiega kergesti kõrvutatavad Läti ja Leedu ja võib-olla laiemaltki meie idapartnerluse prioriteetriigid (juhul kui nad selles statistikas arvestatud on) Ukraina, Gruusia, Moldova, mille kohtusüsteemi pärast me sageli muret tunneme?

11:41 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Ma pean tunnistama, et mul kahjuks seda raportit siin ees ei ole, ma võin luisata, kui ma nüüd seda ütlen. See oli ikkagi Euroopa Liidu võrdlus, mida iga aasta Euroopa Liidus tehakse. Te esitasite küsimuse, millele ma ei oska täpselt vastata, võin siin spekuleerida. Üldiselt on niimoodi, et Ida-Euroopa riigid on hästi edenenud, seal on see elektronifitseerimine heas korras. Ma julgen arvata – ma loodan, et ma ei eksi –, et ka meie naabrid ei ole mitte halvas kirjas. Aga seesama Eesti e-riigi kuvand mängib ka kohtutes edasi niimoodi, et seda hinnatakse väga kõrgelt. See tundub Euroopas juba suur asi olevat, et sa saad arvutist kaebusi ja avaldusi esitada, see on ikka mõnes riigis tundmatu või vähemasti halvasti tuntud võimalus. Aga ma luban, et ma saadan teile selle vastuse, ma vastan täpsete numbritega ja saadan teile selle.

11:42 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, austatud Riigikohtu esimees! Teile rohkem küsimusi ei ole. Suur tänu huvitava ettekande ja põhjalike vastuste eest!

11:42 Riigikohtu esimees Villu Kõve
Aitäh! Edu teile!

11:42 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Läheme edasi. Avan läbirääkimised. Hanno Pevkur Reformierakonna fraktsiooni nimel, palun! Viis pluss kolm minutit.

11:43 Hanno Pevkur
Austatud istungi juhataja! Hea Riigikogu esimees! Tõepoolest, ka mina siit kõnetoolist ühinen nende tänusõnadega, mis puudutavad väga head ettekannet ja häid vastuseid. Need teemad, mis sa tõstatasid, olid tõepoolest natukene teistmoodi ülesehitusega kui kõned, mida Riigikohtu esimehed varem on siin pidanud, aga ma arvan, et see oli väga hea. Tõepoolest, Eesti kohtusüsteem on päris tõhus, nagu ka Eesti riik on päris tõhus. Küll me soovime alati saada rohkem. See on juba eestlase loomuses, et me ei rahuldu sellega, mis meil on, vaid kui me oleme teised, siis soovime saada esimeseks, ja kui me oleme esimesed, siis tahame saada veel paremaks ja kiiremaks.
Ma arvan, et kohtusüsteemi üks tõsisemaid väljakutseid, jättes kõrvale sellised administratiivsed ja personaliküsimused, on ikkagi menetlus ja menetluse tõhusus. See ei ole muidugi ainult Riigikohtu pädevuses või Riigikohtu kontrollida. Küll sellist igipõlist vaidlust selle üle, kes kohtumenetlust kontrollib ja kes kohtusüsteemi eest vastutab, kas see on Justiitsministeerium või peaks siin olema suurem roll Riigikohtul, meil siin täna väga palju ei olnud, aga kindlasti ei kao need debatid kusagile.
Nagu ma oma küsimuses ütlesin, ettekandes toodud punktid, mida oleks vaja kohtusüsteemi veelgi tõhusamaks muutmisel ära teha, on ju väga õiged. Neid on väga palju. Ma usun, et nende punktide jaoks võib isegi ühel valitsusel ja parlamendikoosseisul aega väheks jääda, need teemad on väga-väga tõsised. Ma tahan juhtida Riigikohtu esimehe tähelepanu eelkõige sellele, et Riigikohtu rollist tulenevalt tuleks saada selgeks, kus on Riigikohtul võimalus sekkuda oma ettepanekutega õigusloomesse ja milline on see õige tee, kas liikuda ikkagi läbi kohtute haldamise nõukoja ja Justiitsministeeriumi, tuues ettepaneku siia saali valitsuse initsiatiivina, või kui häda kõige suurem, siis ei ole minu hinnangul mingit probleemi, kui me saame kohtusüsteemist otse, olgu siis Riigikohtust või mingit muud kanalit kaudu signaali, et üht-teist on vaja parandada ja seda on võimalik teha ka otse siin Riigikogus. Need on teemad, mille üle minu arvates võiks olla suurem arutelu ka Riigikohtu esimehe ja parlamendi vahel.
Kui vaadata personaliküsimust, siis ma arvan, et Riigikohtu esimees on teemana väga õigesti tõstatanud selle, kui palju meil on kohtusüsteemis inimesi ja kui palju meil on võimalik sinna neid juurde saada. Palgasurve on tõepoolest väga tugev, aga võib-olla veel tugevam on ikkagi surve inimestele. Kõnes

tõstatati teema, et väga paljud advokaadibürood nopivad juristid ära juba teiselt kursuselt, seda oludes, kus meie uus õigusteaduse õpetamise süsteem ei anna ju noorele kolmeaastase õpingu järel isegi õigusteaduse diplomit, vaid sotsiaalteaduste diplomi õiguse erialal. Mida me nendes oludes ootame kohtult ja keda me tahame sinna õigust mõistma, see on kindlasti väga tõsine küsimus. Aga ma arvan, et ka lahendus on olemas. Kui pakutav töötasu kohtusüsteemis – ükskõik, kas me räägime kohtunikuabist, kohtujuristist või muust personalist kuni kohtunikuni välja – on motiveeriv, siis vastupidi, mina arvan, et on väga hea, kui kohtusse tööle tulevad inimesed ei ole tulnud otse koolipingist. Kohtusse tööle tulev inimene peaks igal juhul olema saanud reaalse praktika n-ö põllul. Kui ta tuleb kas advokaadibüroost, juristina mõnest ettevõttest või mis iganes muust kohast, siis see tema praktiline kogemus on kohtunikutöös üliülioluline. Tõepoolest, mõtleme suuremale spetsialiseerumisele. Võtame näitena perekonnaasjad. On väga raske ette kujutada, et me võtame koolipingist kellegi, kes hakkab lahendama perekonnaasju, teadmata tegelikult, mis seal põllul toimub ja mis on murekohad perekonnaasjade lahendamisel. Ma toetan tuliselt Riigikohtu esimehe mõtet, et perekonnaasjades võiks olla n-ö eelkohtumenetlus (või ükskõik millises vormis me selle siis n-ö õigusruumi valame), perekonnaasju ei pea lahendama kohus. Perekonnaasjade lahendus on eelkõige lepitusmenetlus ja see, et lahendus leitakse enne, kui minnakse kohtusse.
Ka töövaidlustes me näeme, et kuigi n-ö õigusfilosoofiliselt on väga palju erinevaid seisukohti, kas töövaidluskomisjon on oma loomult õige või peaks nendes asjades ikkagi olema kohtuotsus, siis praktikas võtab töövaidluskomisjon kohtutelt ära väga suure koormuse. Mälu järgi ütlen, et suurusjärgus 10% töövaidluskomisjoni asjadest jõuab tegelikult kohtusse ehk 90% ei jõua kohtusse, vaid on kohtueelne menetlus. See on väga-väga õige. Ma usun, et eelkõige perekonnaasjades, aga ka mitmes muus asjas oleks seda võimalik veel rakendada, selleks et kohtud saaksid tegeleda tõeliselt keeruliste küsimustega, eelkõige kriminaal- ja tsiviilasjadega, aga loomulikult ka haldusasjadega.
Ma ei hakka välja tooma kohtustatistikat puudutavaid küsimusi, aga selge on see, et õigusruumi keerulisemaks muutumisel ka võimalike kohtuvaidluste arv kipub tendentsina pigem suurenema kui vähenema. Meie ülesanne siin saalis on mõista väga selgelt seda, et tegelikult ei tohi õigusruum minna keerulisemaks. Õigusruumi võiks olla vähem. Ma olen korduvalt ka kohtunikkonnale öelnud, et ma ei ole aru saanud, et meie tsiviilkohtumenetlus oleks läinud tõhusamaks või paremaks tänu sellele, et meil on kuus korda rohkem paragrahve tsiviilkohtumenetluse seadustikus võrreldes selle ajaga, kui tsiviilkohtumenetluse seadustik vastu võeti, 1990-ndate algusega. See ei ole kindlasti nii. See näitab, et kvantiteet või menetlusnormide juurdeloomine ei tähenda ilmtingimata seda, et menetlus ise läheb paremaks, pigem vastupidi.
Nii et üldine sõnum ja suunis ka võib-olla Riigikohtu esimehele, mida siit kaasa võtta, on see, et ka Riigikohtu lahendites, mis on meie kohtulahendite reas viimased, oleks suuremat rõhku pandud just loetavusele, viitamisele ja sellele, et õigusruum oleks inimesele selgemini arusaadav ja mitte nii keeruline. Aga peegeldusena tagasi: nagu ma ütlesin, on meie saali ülesanne selle eest hoolt kanda. Igal juhul jõudu Riigikohtu esimehele ja järgmisel aastal uuesti! Aitäh!

11:50 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Rohkem kõnesoove ei ole. Aitäh kõigile osalejatele! Oleme ülevaate kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta läbi arutanud.

---

3. 11:51 Põhja-Makedoonia Vabariigi ühinemist käsitleva Põhja-Atlandi lepingu protokolli heakskiitmise seaduse eelnõu (26 SE) esimene lugemine

11:51 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Läheme edasi. Tänane kolmas päevakorrapunkt on Vabariigi Valitsuse algatatud Põhja-Makedoonia Vabariigi ühinemist käsitleva Põhja-Atlandi lepingu protokolli heakskiimise seaduse eelnõu 26 esimene lugemine. Ma palun ettekandjaks välisminister Urmas Reinsalu.

11:51 Välisminister Urmas Reinsalu

Austatud Riigikogu aseesimees! Kõrge koja liikmed! Põhja-Makedoonia sai Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooniga ühineva riigi staatuse juba aastal 2002. Kreekaga riigi nime üle peetava vaidluse tõttu

on see saaga veninud pikaks. Aga nagu öeldakse, lõpp hea, kõik hea. See vaidlus nime üle on lõppenud mõlemat poolt rahuldava tulemusega, alles eelmisel aastal sõlmitud kahepoolse kokkuleppega. See lepe nägi ette tänase Põhja-Makedoonia põhiseaduses muudatuste tegemise, mille Põhja-Makedoonia selle aasta jaanuaris ka heaks kiitis, võttes enda ametlikuks nimetuseks Põhja-Makedoonia Vabariik. Sellega kadus viimane takistus Põhja-Makedoonia NATO liikmeks saamise ees.
Selle lühikese seaduse mõte ongi, et Eesti Vabariik kui NATO liikmesriik kiidaks heaks Põhja-Makedoonia Vabariigi ühinemise Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooniga. Hulk riike on seda juba teinud, nad on selle riigisisese menetluse korras ratifitseerinud, seda on teinud vist üle kümne NATO liikmesriigi, teistel riikidel seisab see eeldatavasti ees. Kas see õnnestub NATO Londoni tippkohtumise ajaks, mis on Põhja-Makedoonia enda sümboolne huvi? Eks vaatame, kuidas need asjad juhtuvad. Aga igal juhul, kui kõik sujub ootuspäraselt, saab Põhja-Makedooniast NATO 30. liige.
Lisakulutusi Eestile otseselt ei kaasne. Kuid selge on, et sellel on määratu sõjalis-poliitiline tähendus, kuna kahtlemata me eeldame Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioonilt kollektiivkaitse realiseerumist ja nii tekib ka Eestil kollektiivkaitsekohustus Põhja-Makedoonia ees liikmesuse tõttu NATO-s. Põhja-Makedoonia on seadnud eesmärgiks, et aastaks 2024 oleksid riigikaitsekulud 2% SKP-st. Tegelikult osaleb ta juba nüüd aktiivselt NATO rahutagamis- ja julgeolekumissioonides.
Ma palun kõrget koda seda seadust, mis näeb ette võimaldada Põhja-Makedoonial liituda, Eesti Vabariigi vaates arutada ja toetada. Aitäh!

11:54 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, lugupeetud minister! Teile küsimusi ei ole. Palun väliskomisjoni ettekandjaks väliskomisjoni esimehe Enn Eesmaa.

11:54 Enn Eesmaa
Austatud kolleegid! Väliskomisjon valmistas eelnõu esimeseks lugemiseks ette oma 28. mai istungil. Arutelul osalesid välisminister Urmas Reinsalu ja Välisministeeriumi Euroopa osakonna 3. büroo (Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo) lauaülem Katre Sai. Suur osa meist, kaasa arvatud mina, olime alles hiljuti kohtunud Põhja-Makedoonia välisministri Nikola Dimitroviga, kes käis Eestis ja võttis osa Lennart Meri konverentsist. Väliskomisjon tegi konsensuslikult järgmised menetluslikud otsused: tegime ettepaneku saata eelnõu 26 Riigikogu täiskogu päevakorda esimesele lugemisele teisipäevaks, 4. juuniks, tegime ettepaneku määrata muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 7. juuni kell 14 ning väliskomisjoni otsusega on eelnõu ettekandja väliskomisjoni esimees. Aitäh!

11:55 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, lugupeetud ettekandja! Ka teile küsimusi ei ole. Kas fraktsioonidel on soovi pidada läbirääkimisi? Kõnesoove ei ole. Lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 98 lõikest 6, on eelnõu 26 esimene lugemine lõpetatud. Määran eelnõu 26 muudatusettepanekute esitamise tähtajaks k.a 7. juuni kell 14. Head kolleegid, tänane istung on lõppenud. Kohtumiseni homme!

Istungi lõpp kell 11.56.